

University of
Sistan and Baluchestan

Association of Geography
and Planning
of Border Areas of Iran

Enhancing Human-Nature Connection in Local Landscape Design through Communicative Planning and Dialogue (Case Study: Sormagh City, Fars Province, Iran)

Peiman Golchin^{1✉}, Shahrzad Faryadi²

1. PhD Student in Environmental Design Engineering, University of Tehran; Lecturer at Department of Landscape Architecture, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

✉ E-mail: Pgolchin@science.usb.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Environmental Planning and Management, Faculty of Environment, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: Sfaryadi@ut.ac.ir

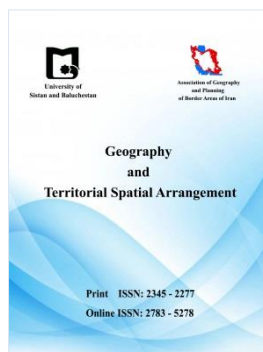

How to Cite: Golchin, P & Faryadi, SH. (2025). Enhancing Human-Nature Connection in Local Landscape Design through Communicative Planning and Dialogue (Case Study: Sormagh City, Fars Province, Iran). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 15 (55), 131-136.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GAIJ.2025.50952.3263>

Article type:
Research Article

Received:
29/01/2025
Received in revised form:
22/03/2025
Accepted:
12/04/2025
Publisher online:
14/04/2025

ABSTRACT

This study investigates the role of values, cultural roots, and local knowledge in the landscape design of Sormagh City, Fars Province. Adopting an interdisciplinary approach, the research draws upon theories of communicative planning, dialogue, and choice theory to propose strategies for restoring and enhancing the connection between younger generations and nature, while preserving local identity and cultural heritage. The research employs a qualitative and interpretive methodology, centered on conducting dialogue-based and informal sessions with local residents, particularly the elderly, to extract values, experiences, and indigenous patterns of resource management. The findings reveal key strategies, including active participation of local communities, multisensory engagement in design, avoidance of Westernized models, and the implementation of comprehensive educational programs. Practical solutions such as the development of natural play areas, community gardens, sustainable energy gardens, sensory gardens, and micro-nature spaces are also presented. The outcomes of this research contribute to advancing participatory design methods and fostering deeper human-nature connections in local landscape projects. Ultimately, the study seeks to enhance quality of life and facilitate the preservation and revitalization of cultural and environmental identity within communities.

Keywords:

Urban Landscape, Urban Environment, Value Elicitation, Dialogue, Qualitative Methodology, Enhancing Nature Connection.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

This research delves deeply into the intricate relationship between human values, cultural roots, local knowledge, and landscape design within Sormagh City in Fars Province, Iran. The study places significant emphasis on restoring and enhancing the connection between younger generations and nature while preserving and revitalizing the local identity and cultural heritage of the community. It adopts an interdisciplinary approach that integrates theories from communicative planning, dialogue-based methodologies, and choice theory to propose innovative strategies for sustainable landscape design. These strategies aim not only to restore ecological balance but also to foster a profound appreciation and understanding of the intrinsic value of nature among local communities. The overarching objective is to integrate traditional wisdom with modern environmental challenges, ensuring that the unique socio-cultural dynamics of Sormagh are preserved and celebrated through thoughtful urban planning. This includes exploring how indigenous knowledge systems can inform contemporary landscape architecture practices, creating spaces that resonate deeply with the community's historical and cultural backdrop. Furthermore, the study seeks to address the pressing need for sustainable urban development by emphasizing participatory methods that empower local voices and prioritize ecological stewardship.

Study Area

Sormagh City, located in Fars Province, serves as the focal point for this investigation. The city's rich cultural tapestry and diverse environmental attributes make it an ideal setting to explore the integration of local traditions and ecological insights into modern landscape design. Its historical significance and socio-cultural dynamics provide fertile ground for examining the interplay between indigenous knowledge systems and contemporary urban planning paradigms. Notably, Sormagh offers valuable lessons in sustainable landscape design that could serve as a model for other regions facing similar challenges. By focusing on this specific locale, the research aims to highlight the importance of context-sensitive approaches in urban planning, where local customs, histories, and environmental conditions play a crucial role in shaping effective and meaningful design solutions. The study area's potential lies in its ability to demonstrate how traditional practices can be harmoniously blended with modern techniques, fostering environments that are both culturally resonant and ecologically sustainable.

Material and Methods

The research employs a qualitative and interpretive methodology, primarily through dialogue-based and informal sessions with local residents, particularly the elderly who possess invaluable indigenous knowledge. These interactions were meticulously designed to elicit deep-seated values, lived experiences, and traditional resource management patterns. Data collection involved purposeful sampling techniques, ensuring diverse representation across age groups and social strata. Rigorous content and thematic analysis methods were employed to decode the gathered information, supported by member checking and data triangulation processes to enhance reliability and validity. The dialogues were structured into four distinct sections: 1) historical engagement with nature and utilization practices, 2) reasons behind the shift in nature-human relationships, 3) emotional and consequential impacts of reduced nature connectivity, and 4) prospective solutions and aspirations for future sustainability. Each section was carefully organized to capture the multifaceted dimensions of community perspectives and values. Additionally, the study utilized various sources such as interviews, field observations, and documentary analyses to corroborate findings, ensuring a comprehensive understanding of the subject matter. Ethical considerations were rigorously adhered to throughout the research process, with informed consent obtained from all participants, and their privacy diligently maintained.

Result and Discussion

The findings underscore pivotal strategies including active community participation, multisensory engagement in design processes, avoidance of Western-centric models, and implementation of comprehensive educational initiatives aimed at fostering environmental stewardship. Practical recommendations encompass natural play areas, community gardens, sustainable energy gardens, sensory gardens, and micro-nature spaces. Each proposed solution is tailored not only to regenerate human-nature bonds but also to instill a profound sense of responsibility towards ecological preservation among local communities. For instance, the inclusion of animals in social gardens can aid in food production, waste management, and natural fertilization, while also controlling pests and enhancing garden productivity. Educational programs focusing on traditional ecological knowledge

and sustainable practices are highlighted as essential components for nurturing environmentally conscious future generations. The discourse emphasizes the critical role of integrating local expertise and participatory mechanisms in crafting landscapes that resonate with communal identities and aspirations. Furthermore, the creation of symbolic structures and miniaturized historical landmarks offers opportunities for reconnecting with cultural heritage and fostering a sense of pride and belonging. The results indicate a strong correlation between community involvement and successful landscape projects, suggesting that bottom-up approaches yield more sustainable and impactful outcomes compared to top-down interventions.

Conclusion

The outcomes of this research significantly contribute to advancing participatory design methodologies and enhancing human-nature connections within localized landscape projects. Ultimately, the study seeks to elevate life quality metrics and facilitate the safeguarding and rejuvenation of cultural and environmental identities embedded within communities. By presenting a robust framework adaptable to similar contexts globally, the research advocates embedding local values and traditional acumen leads to more sustainable and meaningful urban environments. Future studies are encouraged to build upon these insights, further exploring the efficacy of such integrative approaches in diverse geographical and cultural settings. The research also highlights the importance of ongoing evaluation and adaptation of these strategies to ensure their continued relevance and effectiveness in evolving societal contexts. Additionally, the study underscores the necessity of bridging the gap between academic theory and practical application, calling for more collaborative efforts between researchers, policymakers, and local stakeholders to implement and assess the proposed solutions effectively. In conclusion, this research provides a foundational step towards creating urban landscapes that are not only ecologically sustainable but also culturally enriching, fostering deeper connections between people and their environment.

Key words: Urban Landscape, Urban Environment, Value Elicitation, Dialogue, Qualitative Methodology, Enhancing Nature Connection.

References

- Bond, A. J., & Morrison-Saunders, A., (2011). Re-evaluating sustainability assessment: Aligning the vision and the practice. *Journal of Environmental Impact Assessment Review* 31(1), 1–7.
<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2010.01.007>
- Davidoff, P., & Reiner, T.A., (1962). A choice theory of planning. *Journal of the American Institute of Planners* 28, 103–115.
<https://doi.org/10.1080/01944366208979427>
- Davidoff, P., (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners* 31(4), 331–338.
<https://doi.org/10.1080/01944366508978187>
- Faryadi, S., (2018). A storytelling planning process to transform environmental values into sustainable cities and sustainable behaviours. *Space Ontology International Journal* 7(4), 1- 12.
<https://dori.net/dor/20.1001.1.23456450.2018.7.4.1.5>
- Faryadi, S., Radaei, M., (2019). Applying storytelling as a communicative planning tool for understanding and interpreting environmental values - Yazd Province, Iran. *Journal of Environmental Research* 10(19), 219-233. (*In Persian*)
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20089597.1398.10.19.33.1>
- Faryadi, Shahrzad, (2023), *Planning and Environmental Theories*, Tehran: Tehran University Press.
- Ferguson, S.D., (1999). *Communication planning: An integrated approach*. SAGE Publications, Inc.,
<https://doi.org/10.4135/9781452233352>
- Friedmann, J., (1989). Planning In the public domain: Discourse and praxis. *Journal of Planning Education and Research* 8(2), 128–130.
<https://doi.org/10.1177/0739456X8900800214>

Friedmann, J., (2008). The uses of planning theory: A bibliographic essay. *Journal of Planning Education and Research* 28(2), 247–257.

<https://doi.org/10.1177/0739456X08325220>

Frimpong Boamah, E., (2023). Planning as polycentric: Institutional lessons for communicative and collaborative planning in Global South contexts. *Journal of Planning Theory* 22(2), 131–153.

<https://doi.org/10.1177/14730952221115871>

Golchin, P., Kafi, M., & Sarani, N., (2021). A survey on the significance of designing the healing gardens in campuses sites to enhance spatial desirability: The case of University of Sistan and Baluchestan. *Journal of Environmental Science and Technology* 23(10), 103-118. (*In Persian*)

<http://dx.doi.org/10.22034/jest.2019.44644.4684>

Golchin, P., Narouei, B., & Masnavi, M.R., (2012). Evaluating Visual Quality of Educational Campus Based on Users Preferences: The Case of Sistan and Baluchestan University, Iran. *Journal of Environmental Studies* 38(2), 135-150. (*In Persian*)

<https://doi.org/10.22059/jes.2012.29109>

Innes, J.E., & Booher, D. E., (2015). A turning point for planning theory? Overcoming dividing discourses. *Planning Theory Journal* 14(2), 195–213.

<https://doi.org/10.1177/1473095213519356>

Innes, J.E., & Booher, D.E., (2010). Planning with Complexity: An Introduction to Collaborative Rationality for Public Policy. *Journal of Planning Theory and Practice* 11(4), 201-2017.

<https://doi.org/10.4324/9781315147949>

Innes, J.E., (1995). Planning theory's emerging paradigm: Communicative action and interactive practice. *Journal of Planning Education and Research* 14, 183–189.

<https://doi.org/10.1177/0739456X9501400307>

Jahandari, K., & Schwartz, P., (1993). *Historical Geography of Fars*. Tehran: Association of Cultural Works and Honors Press. Vol. 1. (*In Persian*)

Jalali, R., (2012). Sampling in qualitative research. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences* 1(4), 310-320. (*In Persian*)

<https://sid.ir/paper/215407/fa>

Khalilnejad, S.M., & Golchin, P., (2021). Evaluating the preferences and level of participation of the academic community in urban agriculture: the case of University of Sistan and Baluchestan. *Journal of Environmental Sciences* 19(3), 193-216. (*In Persian*)

<https://doi.org/10.52547/envs.2021.37159>

Krumholz, N., (1990). *Making equity planning work: leadership in the public sector*. Philadelphia: Temple University Press.

Lin, Y., (2023). Rethinking collaborative planning in China: Does the communicative or agonistic planning theory matter? *Journal of Planning Theory* 22(3), 249-269.

<https://doi.org/10.1177/14730952221122283>

Maakerani, H. M., (2007). The Application of Habermas's theory of communicative action in urban planning: opponents and proponents. *Philosophy*.

Machler, L., & Milz, D., (2015). *The Evolution of Communicative Planning Theory*

Mattila, H., (2019). Habermas revisited: Resurrecting the contested roots of communicative planning theory. *Journal of Progress in Planning* 141(1), Article 100431, 1-69.

<https://doi.org/10.1016/j.progress.2019.04.001>

- Mullenbach, L.E., (2022). Critical discourse analysis of urban park and public space development. *Journal of Cities* 120(2), 103458.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103458>.
- Norouzi, A., & Nastaran, M., (2014). Planning Children's Play Spaces or Urban Playgrounds: Examining the Necessity, Planning Principles, and Location Selection at the Neighborhood Level. Isfahan: Jihad Daneshgahi Press, Isfahan Unit (Volume 1). (*In Persian*)
- Raaphorst, K., Duchhart, Ingrid., Van der Knaap, Wim., Roeleveld, G., & Van den Brink, A., (2016). The semiotics of landscape design communication: towards a critical visual research approach in landscape architecture. *Journal of Landscape Research*, 42(1), 120–133.
<https://doi.org/10.1080/01426397.2016.1257706>
- Rafieian, M., & Maroufi, S., (2012). Theoretical application of collaborative planning in new urban planning theories. *Journal of Armanshahr* 4(7), 113-120. (*In Persian*)
- Ranjbar, H., Haghdoost, A. A., Salsali, M., Khoshdel, A., Soleimani, M. A., & Bahrami, N., (2012). Sampling in qualitative research: A Guide for beginners. *Journal of the Army University of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran* 10(3), 238-250. (*In Persian*)
<https://sid.ir/paper/96654/fa>
- Reza Ali Morad Afshari, R., (2013). Analysis of sustainable architecture in Iranian garden design (Case Study: Fin Garden of Kashan). The First National Conference on Architecture, Restoration, Urbanism, and Sustainable Environment, Hamedan, Iran. (*In Persian*)
<https://civilica.com/doc/263330>
- Saboya, R.T., (2019). Urban planning as collective, progressive, interrelated and path-dependent decision making. *Journal of Revista Políticas Públicas & Ciudades* 8(3), 5-15.
http://dx.doi.org/10.23900/2359-1552v8n3_4
- Sager, T., (2022). Advocacy planning: Were expectations fulfilled? *Journal of Planning Perspectives* 37(6), 1205–1230.
<https://doi.org/10.1080/02665433.2022.2040189>
- Sanoff, H., (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning*. John Wiley & Sons.
- Schlater, J.D., & Sontag, M.S., (1994). Toward the measurement of human values. *Family and Consumer Sciences Research Journal* 23(1), 4–25.
<https://doi.org/10.1177/1077727X940231002>
- Sotomayor, L., & Daniere, A., (2018). The dilemmas of equity planning in the Global South: A comparative view from Bangkok and Medellín. *Journal of Planning Education and Research* 38(3), 273–288.
<https://doi.org/10.1177/0739456X17700495>
- Statistical Center of Iran, (2017). *Selected Results of the 2017 National Population and Housing Census*. (*In Persian*)
- Sumares, D., Fidélis, T., (2011). Natura 2000 and the narrative nature of nature: a case for critical discourse analysis. *Journal of Integrative Environmental Sciences* 8(1), 53–68.
<https://doi.org/10.1080/1943815X.2011.556649>
- Udy, J., (1980). Why plan? Planning and the eternal values. *Journal of Plan Canada* 20, 176-183.
- Vahidzadegan, F., & Irani Behabehani, H., (2012). Designing urban green spaces as thematic gardens: A model for the Persian Garden city. Second Conference on Environmental Planning and Management, Tehran, Iran. (*In Persian*)
<https://civilica.com/doc/147506>
- Westin, M., (2022). The framing of power in communicative planning theory: Analysing the work of John Forester, Patsy Healey and Judith Innes. *Journal of Planning Theory* 21(2), 132–154.

<https://doi.org/10.1177/14730952211043219>

Zhang, L., Lu, J., Shi, X., & Liao, L., (2024). From rational planning to communicative planning: Exploring the roles of responsible planners in Beijing. *Journal of the American Planning Association*, 1–15.

<https://doi.org/10.1080/01944363.2024.2370897>

Zhao, N., Wang, J., & Liu, Y., (2024). Institutionalization of public interest in planning: Evolving mechanisms of public representation in China's urban regeneration policymaking. *Journal of Planning Theory* 23(3), 219-242.

<https://doi.org/10.1177/14730952231206418>

تقویت ارتباط انسان با طبیعت در طراحی منظر محلی از طریق برنامه‌ریزی ارتباطی و گفتگو (نمونه موردی: شهر سورمق، استان فارس)

پیمان گلچین^{۱*}، شهرزاد فریادی^۲

مقاله پژوهشی

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی نقش ارزش‌ها، ریشه‌های فرهنگی و دانش محلی در طراحی منظر شهر سورمق در استان فارس انجام شده است. پژوهش با رویکردی میان‌رشته‌ای و اتکا بر نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی، گفتگو و نظریه انتخاب دیویفد و رایتر به‌عنوان چهارچوب نظری اصلی، به دنبال ارائه راهبردها و راه‌حل‌هایی برای بازسازی و تقویت ارتباط نسل‌های جدید با طبیعت و حفظ هویت و فرهنگ محلی است. روش‌شناسی این تحقیق از نوع کیفی و تفسیری و مبتنی بر برگزاری نشست‌های گفتگو محور و مصیمانه با ساکنان بومی، به‌ویژه کهنسالان، جهت استخراج ارزش‌ها، تجارب و الگوهای بومی مدیریت منابع بوده است. یافته‌ها شامل راهبردهایی مانند: مشارکت مردم محلی، توجه به حواس چندگانه در طراحی، پرهیز از الگوبرداری غربی و برنامه‌های آموزشی جامع می‌باشد. همچنین راه‌حل‌های عملی مانند: ایجاد فضاهای بازی طبیعی، باغ‌های اجتماعی، باغ‌های انرژی پایدار، باغ‌های حسی و فضاهای میکروطبیعت پیشنهاد شده است. نتایج این تحقیق می‌تواند به توسعه روش‌های مشارکتی و افزایش ارتباط با طبیعت در فرآیند طراحی منظرهای محلی کمک کند و در نهایت گامی در جهت ارتقای کیفیت زندگی، حفظ و بازسازی هویت فرهنگی و محیطی جوامع باشد.

جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای
تابستان ۱۴۰۴، سال ۱۵، شماره ۵۵
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۰
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۳
انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۱/۲۵
صفحات: ۱۵۶-۱۳۱

واژه‌های کلیدی:
منظر شهری، محیط زیست شهری،
تدوین ارزش‌ها، گفت‌وگو، روش-
شناسی کیفی، افزایش ارتباط با
طبیعت.

مقدمه

اهمیت ارزش‌ها در برنامه‌ریزی و نحوه مداخله آن در کار حرفه‌ای برنامه‌ریزان، از جمله موضوعات پیچیده و چالش‌برانگیز است. در پارادایم برنامه‌ریزی نوگرا، بی‌توجهی به ارزش‌های متنوع جوامع یکی از مهم‌ترین نقدهایی است که به برنامه‌ریزی جامع خردگرا^۱ وارد شده است. اودی^۲ (۱۹۸۰) معتقد است که علی‌رغم صرف زمان و تلاش فراوان برنامه‌ریزان برای تدوین برنامه‌های متعدد در راستای رفاه مردم، مشکلات برنامه‌ریزی در سراسر جهان همچنان به قوت خود باقی است. او این امر را ناشی از تخصص‌گرایی افراطی، نگاه جامع اما بی‌توجه به ارزش‌ها و عدم ارتباط مؤثر با نیازهای مردم می‌داند که در نهایت، برنامه‌ریزی را در هیچ کجا به اندازه‌ای که انتظار می‌رفته، اثربخش نکرده است (Faryadi, 2024:152; Udy, 1980:177). فریدمن نیز شکست بسیاری از روش‌ها و فنون

^۱ Comprehensive rational planning

^۲ Udy

برنامه‌ریزی را ناشی از درک نادرست یا ناکافی از نیازها، ارزش‌ها و انتظارات ذی‌نفعان می‌داند (Friedmann, 2008:251)؛ بر این اساس، شناخت و ارج‌نهادن به ارزش‌های مردم و نظام فرهنگی آن‌ها به‌عنوان یکی از الزامات برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار و خردگرا مطرح است (Bond & Morrison-Saunders, 2011:4). در این میان، نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی^۱ نقشی کلیدی در شناسایی و انتقال ارزش‌ها دارد.

در نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی، گفتگو به‌عنوان فرآیندی تعاملی و دوسویه تعریف می‌شود که در آن افراد و گروه‌ها با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند تا به درک متقابل و مشترک از یک موضوع یا مسئله دست یابند (Zhao et al., 2024:223). به کمک این گفتگوها، برنامه‌ریزان می‌توانند نیازها، اولویت‌ها و ارزش‌های گروه‌های مختلف را شناسایی کرده و برنامه‌هایی طراحی کنند که اهداف آن‌ها را برآورده سازد (Ferguson, 1999:32). علاوه بر این، گفتگو می‌تواند شکاف میان دانش تخصصی برنامه‌ریزان و دانش بومی جوامع محلی را پر کرده و زمینه همکاری و مشارکت مؤثرتر را فراهم کند (Friedmann, 1989:129; 2008:250). از این دیدگاه، برنامه‌ریزی ارتباطی ابزاری است که نه تنها به شناسایی ارزش‌ها و نیازهای مردم کمک می‌کند بلکه زمینه یادگیری متقابل میان برنامه‌ریزان و جوامع محلی را نیز فراهم می‌سازد.

با توجه به چندین دهه توسعه سریع و بی‌رویه شهری و صنعتی، افزایش جمعیت و فراموشی فرهنگ غنی ایرانی در ارتباط با طبیعت و برنامه‌ریزی علمی و بوروکراتیک نتوانسته است از دانش محلی و تجربیات سنتی مردم بهره‌برداری کند. این امر همراه با ضعف ارتباط میان مسئولان و مردم، به چالش‌های جدی در زمینه حفاظت از محیط زیست و مدیریت منابع منجر شده است. براین اساس محققان این پژوهش در پی آن هستند که با استفاده از نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی و پیوند آن با نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی دیویدف و راینر^۲ (۱۹۶۲)، به سؤال اصلی این تحقیق که «چه راهبردها و راه‌حلهایی در طراحی منظر وجود دارد که بتواند ارتباط از دست‌رفته نسل‌های جدید با طبیعت را بازسازی و بهبود بخشد و هویت و فرهنگ محلی را نیز حفظ نماید؟» پاسخ‌دهند. علت استفاده از نظریه انتخاب در پیوند با نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی این است که علی‌رغم رویکرد خردگرای نظریه انتخاب، لیکن تأکید آن بر لزوم استنباط ارزش‌ها در تعامل با جامعه، امکان حرکت به سوی یک نظریه خردگرای هنجاری در فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی منظر را فراهم می‌کند. چنین پیوندی می‌تواند ضمانت بیشتری برای توجه به خواسته‌ها و ارزش‌های جامعه محلی در فرآیندهای رسمی برنامه‌ریزی ایجاد کند. هدف اصلی این پژوهش، احیای پیوند میان انسان با طبیعت از طریق تعامل و گفتگو با جوامع محلی و نسل‌های قدیمی‌تر است تا ارزش‌ها و روش‌های محلی مدیریت منابع، شناسایی و استخراج شوند. در نهایت، این فرآیند می‌تواند به طراحی فضاهایی مناسب در شهرها برای نسل امروز منجر شود که ضمن تقویت ارتباط نسل‌های جدید با طبیعت، به حفظ هویت و فرهنگ محلی نیز کمک کند. جهت تحقق این اهداف، شهر سورمق در استان فارس به‌عنوان نمونه موردی انتخاب شد. انتخاب این شهر به‌دلیل وجود مناظر طبیعی بکر، فرهنگ غنی، نسل جدید روبه‌رشد، ارتباط قوی مردم با طبیعت اطراف و موقعیت مکانی آن به‌عنوان پل ارتباطی بین شیراز و اصفهان، صورت گرفته است. علاوه بر این آشنایی پژوهشگر با این شهر زمینه مناسبی را برای ایجاد ارتباط عمیق بین برنامه‌ریز و جامعه محلی فراهم می‌کند.

^۱ Communicative planning

^۲ Davidoff & Reiner's a choice theory of planning

مبانی نظری

نظریه جامع خردگرا یا همان برنامه‌ریزی سنتی، با وجود تأکید بر عقلانیت و کارایی، همواره با انتقادات اساسی از سوی رویکردهای دموکراتیک در برنامه‌ریزی مواجه بوده است. از جمله نقدهای اساسی وارده به این نظریه که عمدتاً برآمده از نقد ماهیت غیر دموکراتیک آن است، می‌توان به؛ بی‌توجهی به ارزش‌ها و ترجیحات متنوع جوامع محلی در عمل، بی‌میلی برنامه‌ریزان به مشارکت فعال و معنادار مردم در فرآیند برنامه‌ریزی، فقدان تعامل سازنده و مؤثر میان گروه‌های ذی‌نفع با سلايق و منافع مختلف، نادیده گرفتن پویایی‌ها و پیچیدگی‌های مقیاس‌های کوچک‌تر و محلات شهری و اتخاذ رویکردی بالا به پایین و تمرکزگرا در تصمیم‌گیری‌ها که منجر به محدودشدن مشارکت توانمندسازی جوامع محلی می‌شود، اشاره کرد (Faryadi & Radaei, 2019:220). در واکنش به این انتقادات و به‌منظور رفع نسبی نواقص برنامه‌ریزی سنتی، نظریه‌های جایگزینی مانند برنامه‌ریزی حمایتی پال دیویدف^۱ (۱۹۶۵) که بر حمایت از خواسته‌ها و نیازهای گروه‌های کم‌توان، حاشیه‌ای و فاقد حقوق مدنی تأکید داشت (Davidoff, 1965:332; Sager, 2022:1210) و برنامه‌ریزی عادلانه نورمن کروم‌هولز^۲ (۱۹۹۰) که به دنبال ایجاد توازن و تعادل میان منافع عمومی و خواسته‌های مردمی از یک‌سو و فعالیت در چهارچوب نظام برنامه‌ریزی بخش دولتی از سوی دیگر بود (Sotomayor & Danieri, 2018:175; Krumholz, 1990:29)، ظهور کردند. با این حال، این نظریه انتقادی^۳ بود که به‌عنوان یک نظریه انسان‌گرایانه با رویکردی جامع‌تر و با تأکید بر اهمیت و جایگاه ارزش‌های جوامع محلی، تنوع و گوناگونی رویکردها و روش‌های زندگی، گامی فراتر نهاد و نقشی کلیدی در تکامل نظریه‌های برنامه‌ریزی و بازگرداندن ابعاد اجتماعی، فرهنگی و ارزشی به این حوزه ایفا نمود. نظریه انتقادی، با گرایش ارزش‌گذارانه و انتقادی خود نسبت به واقعیت‌های اجتماعی و با بازتعریف مفهوم برنامه‌ریزی به‌عنوان یک فرآیند دموکراتیک، مشارکتی، چندصدایی، توانمندساز و عدالت‌محور، به دنبال ایجاد تحولی بنیادین در نظریه و عمل برنامه‌ریزی است (Zhang et al., 2024:10; Lin, 2023:260). نظریه انتقادی به‌عنوان نقدی سیاسی و اجتماعی بر بسیاری از رویکردهای نظریه جامع خردگرا در زمینه‌های مختلف مورد توجه قرار گرفت. به همین ترتیب نظریه برنامه‌ریزی نیز در مسیر تحول خود و با تأثیرپذیری از آن به رویکردهای ارتباطی وصل شد.

برنامه‌ریزی ارتباطی

نظریه جامع خردگرا در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ با انتقاد جدی از سوی اندیشمندان مکتب انتقادی فرانکفورت، به‌ویژه یورگن هابرماس، مواجه شد (Eftekhari & Behzadnasab, 2004:14; Rafieian & Maroufi, 2012:114). هابرماس معتقد بود که رهایی تمدن بشری از مشکلات مدرنیته که ریشه در سیطره عقلانیت ابزاری^۴ دارد، در دستیابی به کنش ارتباطی^۵ و رسیدن به عقلانیت ارتباطی^۶ نهفته است (Mattila, 2019:55). کنش ارتباطی به معنای تعامل و گفتگوی آزاد و برابر میان انسان‌ها برای رسیدن به درک و فهم متقابل است. هابرماس بر این باور بود که کنش ارتباطی می‌تواند به ایجاد یک جامعه دموکراتیک و عادلانه کمک کند زیرا افراد از طریق گفتگو و درک متقابل

¹ Paul Davidoff's Advocacy Planning

² Norman Krumholz Equity Planning

³ Critical theory

⁴ Instrumental rationality

⁵ Communicative action

⁶ Communicative rationality

می‌توانند به توافق برسند و تصمیمات جمعی بگیرند (Westin, 2022:133). مفاهیم مطرح‌شده توسط هابرماس، الهام‌بخش نظریه‌پردازان سرشناسی مانند؛ جان فریدمن، جان فاستر و پتسی هیلی در برنامه‌ریزی شد و با عناوینی همچون؛ «برنامه‌ریزی ارتباطی»، «برنامه‌ریزی مباحثه‌ای»^۱ و «برنامه‌ریزی از طریق مذاکره»^۲ مطرح شد و مورد استفاده قرار گرفت. از این میان "برنامه‌ریزی ارتباطی" در نوشته‌های دهه‌های اخیر برجستگی بیشتری دارد (Maakerani, 2007:110).

از دهه ۱۹۹۰ میلادی به بعد، برنامه‌ریزی ارتباطی به‌عنوان یکی از نظریه‌های مهم و مرکزی در حوزه برنامه‌ریزی مطرح شده است (Innes, 1995:184; Mattila, 2019:43; Westin, 2022:136). این نظریه با فاصله گرفتن از رویکردهای خردگرایانه و فردباورانه دهه‌های پیشین، به‌سوی رویکردهای جامعه‌محور حرکت کرده است. در این راستا، برنامه‌ریزی ارتباطی بر فرآیندهای پایین به بالا با تأکید بر مقیاس محلی در برنامه‌ریزی تأکید دارد (Healey, 2006:21). برنامه‌ریزی ارتباطی بر اساس اندیشه‌های اندیشمندانی بنا شده است که ضمن انتقاد از برنامه‌ریزی خردگرا، بر رویکرد خردگرای ارتباطی تأکید دارند. این نظریه بر این عقیده است که برنامه‌ریزی باید با در نظر گرفتن ارزش‌ها، نیازها و انتظارات جامعه محلی و با مشارکت فعال آن‌ها انجام شود (Rafieian & Maroufi, 2012:115). این نظریه برای فرهنگ و ارزش‌ها در برنامه‌ریزی جایگاه مشخصی را ارائه می‌کند؛ بر تنوع فرهنگی، میراث فرهنگی و نگاه‌های اقلیتی متکی است و تأکید دارد که تمامی افراد، گروه‌ها، قومیت‌ها و نژادها باید امکان برقراری ارتباط با دیگران را داشته باشند (Sanoff, 2000:11).

رویکرد برنامه‌ریزی ارتباطی به مرور زمان مورد اقبال گسترده در کشورهای مختلف قرار گرفت که می‌توان علت این اقبال عمومی را به بنیادهای فلسفی، عملی و سیاسی این رویکرد مرتبط دانست. از منظر فلسفی، این نظریه معتقد است که برنامه‌ریزی ارتباطی موجبات ارتقای بنیان و اصول دموکراسی در فرآیندهای تصمیم‌گیری و پرورش ایده کثرت‌گرایی در جامعه را به‌وجود می‌آورد. در بحث عملی، برنامه‌ریزی ارتباطی به‌معنای ایجاد توافق از طریق ارتباط، مباحثه و مناظره میان گروه‌های مختلف دخیل در جریان برنامه‌ریزی است (Innes & Booher, 2010:195; 2015:201). همچنین از بعد سیاسی، تحلیل‌ها نشان می‌دهند که اشکال ارتباطی حکمرانی اجرایی‌تر می‌شود و در رسیدن به اهداف متعالی جامعه موفق‌تر عمل می‌کنند. به این ترتیب، بنیان‌های فلسفی، عملی و سیاسی برنامه‌ریزی ارتباطی موجب افزایش پذیرش این رویکرد در سطح جهانی شده‌اند. با توجه به نقش حیاتی ارزش‌ها و تفاوت‌های فرهنگی در برنامه‌ریزی ارتباطی، مفهوم ارزش تشریح می‌شود.

ارزش‌ها

ارزش‌ها تعاریف متعددی دارند. پرسیگ^۳ ارزش را کیفیت مطلق غیر قابل تقلیل تعریف می‌کند. از نظر بنتلی^۴، ارزش اصول استاندارد راهنمای تفکر و هدایت‌گر در اخلاق، زیبایی‌شناسی و سایر امور است که پایه‌ای را برای ترجیح و انتخاب فراهم می‌کند (Faryadi, 2024:130). به‌طور کلی، ارزش یک جهت‌گیری عامدانه به‌سوی تجربه است که بر نظم‌دهی انتخاب‌ها اثر می‌گذارد؛ انتخاب‌هایی که هر یک کیفیت‌های مختلفی را برای زندگی پیش‌می‌آورند. معنای ارزش در هر فرهنگ و جامعه‌ای به‌طور طبیعی بر اساس استانداردهای مرتبط با همان فرهنگ بیان می‌شود.

¹ Argumentative planning

² Planning through debate

³ Persig

⁴ Bentley

به‌طور ساده‌تر، هر فرهنگ، هر منطقه یا بستر محیط، بخشی از امکانات جهان برای تأمین ارزش‌های مقرر و مشترک برای همه انسان‌ها را در بر دارد و هر گروه انسانی متناسب با محیط خود از ارزش‌ها بهره‌مند می‌شود (Frimpong, 2023:131). ارزش‌های ملموس یک پدیده، ویژگی‌های فیزیکی و ساختاری قابل مشاهده آن هستند که به دلیل اهمیت تاریخی، هنری، فرهنگی، یا فنی خود، واجد ارزش شناخته می‌شوند. این ارزش‌ها دارای تجسم فیزیکی و موقعیت مکانی مشخص هستند. به‌عنوان مثال، می‌توان به بناهای تاریخی، آثار باستانی و اشیای هنری اشاره کرد. در مقابل، ارزش‌های ناملموس یک پدیده، ویژگی‌های مفهومی، اعتقادی و روایی مرتبط با آن هستند که به‌طور مستقیم قابل اندازه‌گیری یا سنجش نیستند. این ارزش‌ها، ریشه در روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرآیندهای تاریخی و هنری و تعامل انسان با محیط و جامعه دارند. تشخیص و تبیین این ارزش‌ها نیازمند بررسی زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی مرتبط است. به‌عنوان مثال می‌توان به آداب و رسوم، باورها، زبان، موسیقی، و دانش سنتی اشاره کرد (Schlater & Sontag, 1994:5). بخش مهمی از تمرکز نظریه‌های معاصر برنامه‌ریزی، بر شناسایی و احیای ارزش‌های محیط زیستی افراد و جوامع محلی است. همچنین این نظریه‌ها در پی ابداع روش‌های مناسب برای ایجاد درک متقابل بین برنامه‌ریز و مردم و حفظ این ارزش‌ها با استفاده از رویکردهای اجتماعی هستند. از سوی دیگر لازم است پیوند بین ارزش‌ها به‌عنوان بخشی از دانش‌های محلی با فرآیند برنامه‌ریزی به‌عنوان بخشی از دانش‌های علمی برقرار شود. برای این منظور در قسمت بعدی، نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی دیویدف و راینر (۱۹۶۲) به‌عنوان مفصلی برای پیوند مذکور توضیح داده می‌شود (Faryadi, 2018:3).

نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی

دیویدف معتقد بود که نظریه جامع خردگرا که در میانه قرن بیستم بر فضای برنامه‌ریزی حاکم بود، غیر واقع‌بینانه است. این نظریه فرض می‌کرد که برنامه‌ریزان می‌توانند به‌صورت عینی و بی‌طرف "منافع عمومی" را تشخیص دهند و بهترین راه‌حل‌ها را برای مشکلات شهری ارائه کنند. دیویدف استدلال کرد که چنین چیزی در دنیای واقعی امکان‌پذیر نیست زیرا برنامه‌ریزی همواره تحت تأثیر ارزش‌ها و منافع مختلف قرار دارد. برنامه‌ریزی سنتی سعی می‌کرد ارزش‌ها را نادیده گرفته و برنامه‌ریزی را به‌عنوان یک فرآیند فنی و تخصصی عاری از جهت‌گیری ارزشی معرفی کند. دیویدف این پنهان‌کاری را مضر می‌دانست زیرا باعث می‌شد که تصمیمات شهری غیر شفاف و غیر قابل نقد شوند (Saboya, 2019:7). وی معتقد بود که برنامه‌ریزان همواره در تصمیمات خود ارزش‌های خاصی را آگاهانه یا ناآگاهانه اعمال می‌کنند؛ از این‌رو به جای تظاهر به بی‌طرفی، برنامه‌ریزان باید ارزش‌های خود را به‌طور شفاف بیان کنند؛ بنابراین دیویدف با قراردادن ارزش‌ها در رأس نظریه خود، برنامه‌ریزی را از یک فعالیت صرفاً فنی به یک فرآیند سیاسی، اجتماعی و اخلاقی تبدیل کرد (Westin, 2022:137). هدف او نه تنها حل مشکلات شهری بلکه ایجاد جامعه‌ای عادلانه‌تر و دموکراتیک‌تر بود. او معتقد بود که در نهایت این ارزش‌ها هستند که اهداف برنامه‌ریزی را تعیین می‌کنند. دیویدف و راینر (۱۹۶۲) برنامه‌ریزی را فرآیندی برای تعیین اقدام‌ها یا اعمال مناسب برای آینده از طریق یکسری انتخاب‌ها تعریف می‌کنند و براساس چنین درکی از برنامه‌ریزی، به تعریف اهداف و سه سطح نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی می‌پردازند. این نظریه بر نقش کلیدی برنامه‌ریز در مواجهه با واقعیت‌ها و نگرانی‌های محیط زیست تأکید دارد. یکی از مهمترین انتخاب‌ها، شناسایی ارزش‌های جامعه است. برنامه‌ریز در فرآیند تعاملی و از طریق شناسایی دیدگاه‌های ذی‌نفعان مختلف، به استنباط ارزش‌های جامعه می‌پردازد و آن‌ها را در سطح اول نظریه

قرار می‌دهد. در مراحل بعد با خرد کردن ارزش‌ها به اهداف کلی، ارزش‌ها، به فرآیند برنامه‌ریزی وارد می‌شوند. تشخیص ابزارها، روش‌ها و راه‌حل‌های رسیدن به اهداف سطح دوم و ثمربخشی به اهداف، سطح سوم یعنی سطح عملی نظریه انتخاب را تشکیل می‌دهد. برنامه‌ریز در این مراحل نیز با انتخاب و تصمیم‌گیری راه‌حل‌های تحقق اهداف روبرو می‌شود (Davidoff & Reiner, 1962:105) (جدول ۱). همه این انتخاب‌ها باید با انعطاف‌پذیری و در عین حال با رویکردی سیستمی انجام شوند تا بهترین پاسخ به نیازهای جامعه در زمینه محیط زیست را ارائه دهند و در نهایت به ثمربخشی اهداف منجر شوند. این سه سطح، تشکیل‌دهنده فرآیند برنامه‌ریزی یا همان نظریه انتخاب پیشنهاد شده توسط دیویدف هستند.

جدول ۱: سلسله‌مراتب سطوح نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی با اقتباس از دیویدف و راینر (۱۹۶۲)

سلسله مراتب		نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی دیویدف و راینر (۱۹۶۲)
شناسایی دقیق گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفع	۱) تدوین ارزش‌ها	
استنباط ارزش‌ها در تعامل با جامعه		
تجزیه و تحلیل و ارزیابی ارزش‌ها		
تبدیل ارزش‌ها به اهداف	۲) تشخیص ابزارها و روش‌ها	
تشخیص ابزارها یا راه‌حل‌های همخوان با ارزش/هدف		
وزن دادن به راه‌حل‌های تشخیص داده شده	۳) ثمربخشی (در اجرا)	
اجرای راه‌حل‌ها و برنامه‌ها و کنترل آن‌ها برای تحقق اهداف		

(منبع: Faryadi, 2024)

مواد و روش

پژوهش حاضر با محوریت کاوش در ساختارهای ذهنی، فرهنگ و منظومه ارزشی جوامع در قبال محیط زیست، متکی بر روش‌شناسی کیفی و تفسیری طراحی شده است. در روش کیفی، محقق می‌کوشد از طریق مشاهده دقیق پدیدارها، به توصیف رویدادها بپردازد و از دل آن‌ها تفسیرها و استنتاج‌های محتمل را استخراج نماید. پژوهشگران در این مطالعه، راهبرد برگزاری نشست‌های گفتگو محور و صمیمانه را در دستور کار قرار داده‌اند (Sumares & Fidélis, 2011:3; Raaphorst *et al.*, 2016:121; Mullenbach, 2022:3). سورمق، به‌ویژه کهنسالان، چگونگی ارتباط آنان با طبیعت و الگوهای بهره‌برداری‌شان را واکاوی نماید. این واکاوی به‌منظور تعمیم و انتقال تجربیات و دانش به نسل‌های بعد انجام می‌شود. همچنین سعی شد از تجربیات و دانش پژوهشگر، به‌عنوان شخصی که زندگی در میان مردمان این شهر را تجربه کرده و ارتباطات اجتماعی مستقیم با گروه‌های مختلف این جامعه داشته، جهت دستیابی و حصول به یافته‌ها و ارزش‌های دقیق‌تر استفاده شود. در عین حال به‌منظور رسیدن به هدف تحقیق و چهارچوب‌بندی نظرهای جامعه در فرآیند خردگرا، از نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی دیویدف و راینر (۱۹۶۲) استفاده شد که در سه سطح؛ تدوین ارزش‌ها، تشخیص ابزارها و روش‌ها و ثمربخشی و اجرا تنظیم شده است. یادآوری می‌شود که اهمیت این نظریه در تحقیق حاضر این است که امکان قرارگیری ارزش‌های جامعه در فرآیندهای خردگرای برنامه‌ریزی و طراحی محیط و منظر را فراهم کرده است. لازم به ذکر است که مرحله اجرا و ثمربخشی این نظریه (جدول ۱) در این پژوهش با توجه به این که فضاهای پیشنهادی پژوهشگران هنوز بر روی زمین پیاده و اجرا نشده‌اند و فرآیند اجرای آن‌ها بر روی زمین بسیار طولانی و از حوصله این پژوهش خارج است، حذف گردید. موضوعات انتخابی برای انجام گفتگوها در چهار بخش تنظیم شد که شامل؛

(۱) چگونگی ارتباط نسل گذشته با طبیعت و نحوه استفاده از آن، (۲) دلایل تغییر ارتباط با طبیعت در دنیای امروزی، (۳) احساسات و پیامدهای کاهش ارتباط با طبیعت و (۴) راهکارها و امیدها برای آینده می‌باشد (نمودار ۱). هر بخش بسته به اهمیت موضوع، شامل تعداد ۱ تا ۴ سؤال است. طراحی این سؤالات از طریق مطالعه و بررسی پژوهش‌های مشابه در این زمینه (Faryadi & Radaei, 2019:230; Khalilnezhad & Golchin, 2021:210)، و انجام یک مطالعه مقدماتی (پایلوت) با ۵ نفر از ساکنان محلی صورت گرفت. این مطالعه مقدماتی به بهبود طراحی سؤالات و اطمینان از قابل فهم بودن آن‌ها کمک کرد. در بخش اول، سؤالاتی مانند "چگونه طبیعت قسمتی از زندگی روزمره شما یا نسل قبلی‌تان بود؟ آیا خاطرات خاصی از آن دارید؟"، "در گذشته، چه نوع فعالیت‌هایی در طبیعت انجام می‌دادید که امروزه کمتر مشاهده می‌شود؟"، "آیا احساس نزدیکی یا احترامی نسبت به طبیعت در دوران کودکی یا جوانی‌تان وجود داشت؟" و "آیا در زندگی روزمره‌تان از منابع طبیعی (مثل آب، خاک، گیاهان و حیوانات) استفاده خاصی می‌کردید که امروزه کمتر رایج است؟" مطرح گردید؛ در بخش دوم، سؤال "به نظر شما چه عواملی باعث شده که امروزه ارتباط نسل‌ها با طبیعت ضعیف‌تر شود؟"، قرار گرفت؛ در بخش سوم، سؤالاتی همچون "آیا فکر می‌کنید کاهش ارتباط با طبیعت بر سلامت روانی یا جسمی افراد تأثیر داشته است؟ اگر بله، چگونه؟"، "آیا فکر می‌کنید نسل جدید می‌تواند همان احساس و ارتباطی که شما با طبیعت داشتید را تجربه کند؟ چه چیزی مانع این ارتباط می‌شود؟" و "آیا احساسی از دل‌تنگی یا از دست‌دادن نسبت به طبیعت در حال حاضر وجود دارد؟ آیا شما یا دیگران این تغییر را به‌عنوان یک فقدان تجربه کرده‌اید؟"، گنجانیده شد و در بخش چهارم، سؤالاتی مانند؛ "چه کارهایی می‌توان انجام داد تا نسل‌های جدید دوباره به طبیعت نزدیک‌تر شوند؟" و "آیا شما همچنان تلاش می‌کنید تا ارتباط خود را با طبیعت حفظ کنید؟ اگر بله، چگونه؟ اگر نه، چرا؟"، مطرح شدند.

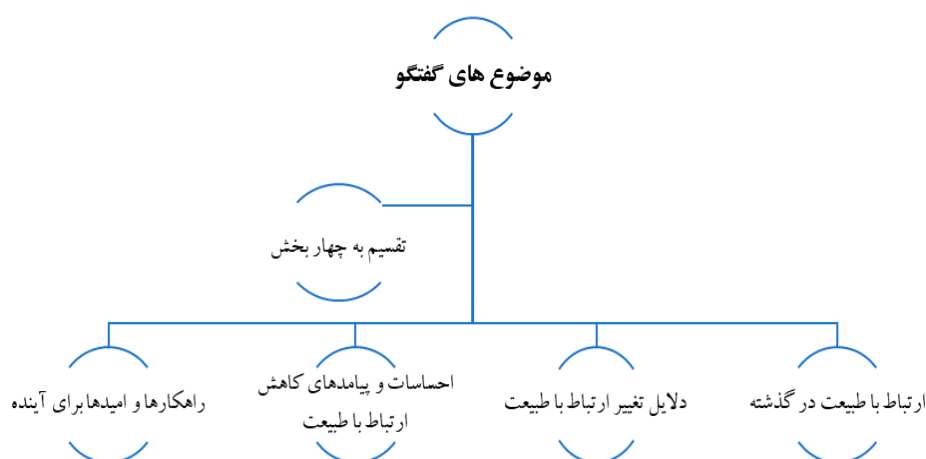
با توجه به هدف کیفی تحقیق که به‌صورت گفتگو و به‌منظور یافتن راهبردها و راه‌حل‌های طراحی منظر برای بهبود ارتباط نسل‌های جدید با طبیعت و حفظ هویت و فرهنگ محلی تعریف شد، روش نمونه‌گیری هدفمند^۱ جهت دستیابی به هدف پژوهش انتخاب گردید (Jalali, 2012:315; Ranjbar et al., 2012:240). افرادی که دارای دانش عمیق از تاریخ، سنت‌ها و طبیعت محلی هستند، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. معیارهای انتخاب گفتگوشوندگان شامل: داشتن سابقه طولانی زندگی در شهر سورمق، آشنایی عمیق با طبیعت و فرهنگ محلی، تمایل به شرکت در گفتگوهای صمیمانه و غیر رسمی و توانایی بیان خاطرات و تجربیات شخصی مرتبط با موضوع پژوهش بود. تعداد گفتگوشوندگان بر اساس اصل اشباع داده‌ها^۲ تعیین شد؛ به این معنا که گفتگوها تا جایی ادامه یافتند که اطلاعات جدیدی در مورد موضوع به‌دست نیامد و دیدگاه‌های ارائه‌شده تکراری شد. در این پژوهش، ۲۰ نفر از ساکنان محلی، به‌ویژه کهنسالان، به‌عنوان مشارکت‌کنندگان انتخاب شدند. از نظر سنی، گفتگوشوندگان به‌طور متوسط در محدوده سنی ۶۰ تا ۸۰ سال قرار داشتند؛ از لحاظ تحصیلات، دارای سطوح مختلف تحصیلات بودند اما همه آن‌ها دارای دانش غنی از تجربیات بومی و محلی بودند. از نظر شغلی نیز برخی از گفتگوشوندگان سابقه کشاورزی، دامداری، یا فعالیت‌های مرتبط با طبیعت را داشتند. تلاش شد که تعداد موضوعات گفتگو کم، منطقی، ساده و قابل فهم در نظر گرفته شود تا گفتگو مفید و ثمربخش باشد و همچنین از خسته‌شدن و طفره‌رفتن ساکنین در پاسخ به موارد مطرح‌شده جلوگیری شود. تعداد افراد از لحاظ جنسیت، برابر در نظر گرفته شد و تمام نظرها و خاطرات آن‌ها

^۱ Purposive sampling

^۲ Data saturation

در مورد ارتباط آن‌ها با طبیعت مکتوب و ضبط گردید. گفتگوها در آبان ماه ۱۴۰۳ در محیط‌هایی صمیمانه و آرام مانند خانه‌های گفتگوشوندگان، کافه‌های محلی یا فضاهای عمومی شهری و در ساعاتی از روز که بیشترین آمادگی را داشتند (مانند عصرها یا شب‌ها)، انجام شد. برای ثبت دقیق مصاحبه‌ها، از ضبط صوت استفاده شد و محتوای گفتگوها به صورت کامل تایپ و متن‌سازی شد. همچنین، برای اطمینان از دقت و اعتبار داده‌ها، متن‌های تایپ‌شده به گفتگوشوندگان ارسال شد تا در صورت نیاز اصلاحاتی انجام دهند. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا^۱ و تحلیل تم^۲، مورد بررسی قرار گرفتند. ابتدا داده‌ها به اجزای کوچک‌تر تقسیم شدند و سپس ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها و الگوهای رفتاری مشترک شناسایی و استخراج شدند (جدول ۲). ذکر این نکته ضروری است که برخی از ارزش‌ها به صراحت در نظرها بیان شده‌اند در حالی که برخی دیگر از طریق تفسیر شنیده‌ها توسط خود راویان یا نگارندگان استخراج شده‌اند. برای اطمینان از اعتبار و پایایی داده‌ها، از روش‌هایی مانند: بازخورد گفتگوشوندگان^۳ و مثلث‌سازی داده‌ها^۴، استفاده به عمل آمد. در روش مثلث‌سازی داده‌ها از منابع مختلف مانند مصاحبه‌ها، مشاهدات میدانی و مطالعات اسنادی برای تأیید یافته‌ها استفاده شد. پژوهش‌های کیفی معمولاً بر تعمیم‌پذیری عددی تأکید نمی‌کنند اما یافته‌های این پژوهش می‌توانند به جوامع مشابه با ویژگی‌های فرهنگی و محیطی مشابه تعمیم داده شوند. البته تعمیم‌پذیری یافته‌ها به جوامع دیگر نیازمند بررسی‌های بیشتر و مطالعات تطبیقی است.

در این پژوهش، اصول اخلاقی به دقت رعایت شد. تمام گفتگوشوندگان قبل از شروع مصاحبه، رضایت آگاهانه خود را به صورت کتبی اعلام کردند. همچنین، حریم خصوصی آن‌ها به دقت حفظ شد و داده‌ها فقط برای اهداف پژوهشی استفاده شد. لازم به ذکر است که این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است. از جمله این محدودیت‌ها، عدم امکان بررسی مرحله اجرا و ثمربخشی راهکارهای پیشنهادی در این پژوهش است. دلیل این امر آن است که فضاهای پیشنهادی پژوهشگران هنوز بر روی زمین پیاده و اجرا نشده‌اند و فرآیند اجرای آن‌ها بر روی زمین بسیار طولانی و از حوصله این پژوهش خارج است. این موضوع به عنوان یکی از محدودیت‌های پژوهش شناخته می‌شود و پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده به ارزیابی اثربخشی و پیاده‌سازی عملی این راهکارها پرداخته شود.

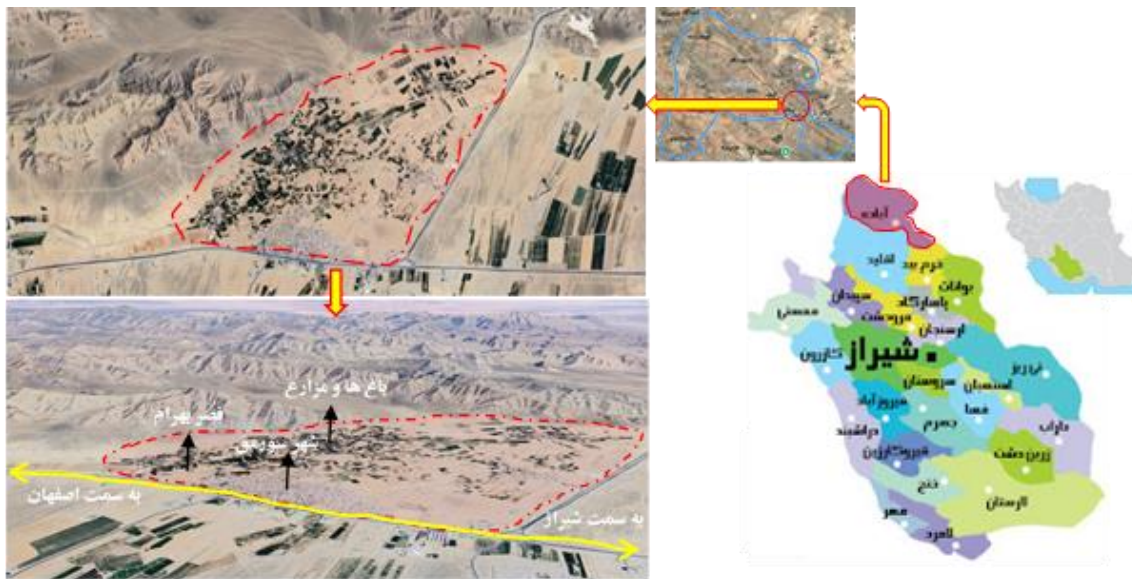

نمودار ۱: موضوعات گفتگو، تنظیم شده در چهاربخش جهت انجام مصاحبه با ساکنین محلی شهر سورمق

^۱ Content analysis
^۲ Thematic analysis
^۳ Member checking
^۴ Triangulation

نمونه موردی: شهر سورمق، استان فارس

شهر سورمق در شمال استان فارس در شهرستان آباده، در فاصله‌ای حدود ۲۷۰ کیلومتری شیراز، ۱۸ کیلومتری اقلید، ۲۲ کیلومتری آباده، ۶۵ کیلومتری صفاشهر و در دامنه رشته‌کوه‌های زاگرس واقع شده است (شکل ۱). جمعیت آن طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، برابر با ۳۰۰۵۰ تن است (Statistical Center of Iran, 2017:311). این شهر با تاریخی کهن، از نظر جاذبه‌های تاریخی و طبیعی بسیار غنی به‌شمار می‌رود. شواهد سکونت انسان در این منطقه به دوران هخامنشیان و ساسانیان بازمی‌گردد که خود گواهی بر قدمت طولانی آن است. سورمق دارای مقیاس اقلیم معتدل کوهستانی است؛ تابستان‌های آن خنک و مطبوع و زمستان‌هایش سرد و پربارش است. کشاورزی، دامداری و گردشگری از مهم‌ترین منابع درآمد مردم این شهر محسوب می‌شود (Jahandari & Schwartz, 1993:71). با توجه به پتانسیل‌های فراوان، سورمق می‌تواند در آینده به یکی از شهرهای مهم استان فارس تبدیل شود. توسعه زیرساخت‌ها، رونق صنعت گردشگری، حمایت از کشاورزی و دامداری و حفظ و احیای صنایع دستی از جمله عواملی هستند که می‌توانند به پیشرفت این شهر کمک کنند.

شکل ۱: موقعیت نمونه موردی بر روی نقشه و تصاویر ماهواره‌ای
(منبع: Google Earth 2024)

یافته‌ها

پس از شنیدن گفته‌های ساکنین محلی، موضوعات مختلف مورد نظر ایشان در ۴ بخش یا محور ذکر شده استخراج و طبقه‌بندی شد. این موضوعات در ستون اول و دوم جدول شماره ۲ ثبت شده است. در بخش اول گفتگو که موضوعاتی پیرامون چگونگی ارتباط نسل‌های گذشته ساکن شهر با طبیعت و نحوه استفاده آن‌ها از منابع طبیعی مطرح شد، نظرهایی از جمله؛ برداشت محصولات کشاورزی و میوه، چیدن گیاهان دارویی، صرف ناهار و پیک‌نیک در طبیعت، بازی و تفریح در طبیعت در دوران کودکی، استفاده از منابع تجدیدپذیر محلی مانند باد، آب و خورشید، اندودکاری با خاک و کاه، آوردن آب از قنات برای شرب و شستشو، درس خواندن و مطالعه، جمع‌آوری هیزم و خاروخاشاک جهت پخت‌وپز و گرمایش، و پرورش و چرای حیوانات اهلی و خانگی فراوانی را داشتند. در

بخش دوم گفتگو که تمرکز بر روی دلایل تغییر ارتباط با طبیعت در دنیای امروزی بود، نظرهایی مانند: سیستم آموزشی نادرست، ناآشنایی نسل جدید با مزایا و تأثیرات طبیعت، تغییرات فرهنگی و سبک زندگی، ارتباط برقرار نکردن نسل جدید با فضاهای سبز موجود، گسترش تکنولوژی و کمبود زمان جهت بهره‌بری از طبیعت بیشتر مطرح شدند. در بخش سوم گفتگو که حول محور احساسات و پیامدهای ناشی از کاهش ارتباط با طبیعت بود، از بین رفتن تغذیه سالم، تشدید مشکلات روحی و روانی در نسل جدید و بی‌تفاوتی نسبت به محیط زیست از جمله عمده‌ترین نظرات مطرح شده توسط ساکنین محلی بود و در بخش چهارم و نهایی گفتگو که به دنبال یافتن راهکارها و ایجاد امیدها برای آینده است، تغییر یا اصلاح سیستم آموزشی برای آشنایی نسل جدید با اثرات بی‌شمار ارتباط انسان با طبیعت، تعریف خاطرات مرتبط با طبیعت توسط نسل قدیم و تعریف فعالیت‌های فرهنگی و آموزش داوطلبانه برای نسل کنونی از جمله نظرات غالب بودند.

در ادامه تحلیل‌ها، طبق نظریه انتخاب دیویدف و راینر (۱۹۶۲)، اولین و مهمترین سطح این نظریه، یعنی ارزش‌ها، از طریق استنباط، تجزیه و تحلیل دقیق و ارزیابی گفته‌ها و نظرات مردم محلی شهر استخراج شد و در ستون سوم جدول شماره ۲ یعنی "ارزش‌های محیط‌زیستی" نظم داده شد. در سطح دوم این نظریه که به دنبال تشخیص روش‌ها و راه‌حل‌های مناسب جهت برآورده کردن نیازها و ارزش‌های استخراج شده در راستای تقویت پیوند نسل جدید این شهر با طبیعت است، با ایده گرفتن از نظرات مردم، مجموعه‌ای از فضاها و مکان‌ها جهت احداث و تعبیه در سطح شهر سورمق توسط پژوهشگران پیشنهاد شد که در ستون چهارم جدول ۲ یعنی "روش‌ها و راه‌حل‌ها" قرار گرفت. فضاهایی همچون؛ باغ‌های اجتماعی، فضاهای پیک‌نیک، فضاهای بازی طبیعی، باغ‌های انرژی پایدار، باغ‌های مدیتیشن، باغ مطالعه، خانه فرهنگ و طبیعت، باغ‌های موضوعی، فضاهای میکروطبیعت، پارک یا باغ هوشمند طبیعت‌محور، آمفی‌تئاترهای روباز و باغ‌های حسی از جمله این پیشنهادها هستند. لازم به ذکر است، همان‌طور که در بخش روش تحقیق این پژوهش نیز عنوان شد، سطح سوم نظریه که مرحله اجرا و ثمربخشی است، از این جدول حذف شد. دلیل این امر این است که فضاهای پیشنهادی پژوهشگران هنوز بر روی زمین پیاده و اجرا نشده‌اند و نیز فرآیند اجرای آن‌ها بر روی زمین بسیار طولانی و از حوصله این پژوهش خارج است.

جدول ۲: چهارچوب‌بندی ارزش‌ها، روش‌ها و راه‌حل‌های مستخرج از یافته‌های پژوهش براساس نظریه انتخاب در برنامه‌ریزی

۴ بخش گفتگو		طبقه‌بندی نظرات جامعه	ارزش‌های محیط‌زیستی	روش‌ها و راه‌حل‌ها
موضوعات جهت گفتگو با مردم محلی شهر ارتباط با طبیعت در گذشته تایید	برداشت محصولات کشاورزی و میوه و چیدن گیاهان دارویی	ارتباط با چرخه‌های طبیعی - آشنایی با اهمیت منابع غذایی	باغ‌های اجتماعی	توسعه کشاورزی شهری
	صرف ناهار و پیک‌نیک در طبیعت	آگاهی‌های زیست‌محیطی - توسعه مسئولیت‌پذیری	فضاهای پیک‌نیک	بهبود روابط اجتماعی
	بازی و تفریح در طبیعت در دوران کودکی	حس تعلق به خاک و زمین - تجربه چندحسی و عاطفی	فضاهای بازی طبیعی	ترویج زندگی سالم
	استفاده از منابع تجدیدپذیر محلی مانند: باد، آب و خورشید	حس لذت و رضایت‌بخشی - همکاری و مشارکت	باغ‌های انرژی پایدار	ایجاد فضاهای سرزنده محلی برای یادگیری
	اندودکاری با خاک و کاه	تقویت حس احترام به طبیعت - فراهم کردن فرصت تأمل و تفکر	دیوار و نمای ابنیه	تولید انرژی پاک
	آوردن آب از قنات برای شرب و شستشو	سلامتی و تندرستی - توسعه مهارت‌های ادراکی	باغ‌های مدیتیشن	کاهش هزینه انرژی
	درس خواندن و مطالعه	حفاظت از انرژی و منابع	باغ مطالعه	زیباسازی
				ایجاد آرامش و سکوت
				تقویت تمرکز و توجه
				ترویج کتابخوانی

توضیح داده شده	باغ‌های اجتماعی	- ترویج فرهنگ پایداری - حفظ تعادل اکولوژیکی	جمع‌آوری هیزم و خاروخاشاک جهت پخت‌وپز و گرمایش منازل		
توضیح داده شده	باغ‌های اجتماعی	- مدیریت پایدار منابع آب - حفظ منابع اقتصادی	پرورش و چرای حیوانات اهلی و خانگی		
ایجاد فضاهای محلی	خانه فرهنگ و طبیعت	- حفاظت و احیای فون و فلور منطقه - تقویت هویت محلی - تقویت تکنولوژی‌های پایدار - تغییر نگرش‌ها و رفتارها - توسعه مهارت‌های ادراکی	سیستم آموزشی نادرست	تکرار	دلایل تغییر ارتباط با طبیعت در دنیای امروزی
ایجاد فضاهای پایدار	باغ‌های موضوعی		ناآشنایی نسل جدید با مزایا و تأثیرات طبیعت		
ایجاد فضاهای یادگیری	خانه فرهنگ و طبیعت		تغییرات فرهنگی و سبک زندگی		
ایجاد فضا با طرح خاص	باغ‌های حسی		ارتباط برقرار نکردن نسل جدید با فضاهای سبز موجود		
توضیح داده شده	پارک یا باغ هوشمند		گسترش تکنولوژی		
ایجاد فضاهای تحرک-کننده حواس پنج‌گانه	طبیعت محور		کمبود زمان جهت بهره‌بری از طبیعت		
ایجاد فضاهای آموزشی	فضاهای میکرو- طبیعت				
ارتقای پایداری					
افزایش دارایی سبز شهر					
زیباسازی					
توضیح داده شده	باغ‌های اجتماعی	- تأثیر بر خلاقیت و نوآوری - تأثیرات روان‌شناختی	از بین رفتن تغذیه سالم	تکرار	احساسات و پیامدهای کاهش ارتباط با طبیعت
توضیح داده شده	تمام باغ‌ها و فضاهای گفته شده	- تأثیر بر هویت فرهنگی و محلی - تأثیر بر درک و ارزش‌گذاری طبیعت	تشدید مشکلات جسمانی و روحی و روانی		
توضیح داده شده	خانه فرهنگ و طبیعت	- تأثیر بر حس مسئولیت‌پذیری زیستمحیطی	بی‌تفاوتی نسبت به محیط زیست		
توضیح داده شده	خانه فرهنگ و طبیعت	- مسئولیت‌پذیری زیستمحیطی - تقویت دانش زیست‌محیطی	تغییر یا اصلاح سیستم آموزشی	تکرار	راهکارها و امیدها برای آینده
ایجاد فضاهای سرزنده	باغ‌های اجتماعی- آملی‌تئاترهای روباز	- رشد شخصی - ارتباط معنوی با طبیعت	بیان خاطرات و آموزش‌های مرتبط با طبیعت توسط نسل قدیم		
بهبود روابط اجتماعی	خانه فرهنگ و طبیعت	- آشنایی با ارزش ذاتی طبیعت - ایجاد همدلی و نوع‌دوستی	تعریف فعالیت‌های فرهنگی و آموزش داوطلبانه		
توضیح داده شده					

پیشنهادات و راهکارها

همان‌طور که در قسمت‌های قبل ملاحظه شد، ارزش‌های جامعه محلی سورمق و روش‌ها و راه‌حل‌های مبتنی بر آن‌ها برای طراحی منظری در ارتباط با طبیعت و فرهنگ محلی جامعه در یافته‌های پژوهش، پاسخ داده شد (جدول ۲). اکنون در پاسخ به سؤال اصلی تحقیق مبتنی بر شناسایی راهبردها و راه‌حل‌های طراحی منظر برای بهبود ارتباط نسل‌های جدید با طبیعت و حفظ هویت و فرهنگ محلی آن‌ها، در این قسمت به پیشنهاد راهبردها و توضیح آن‌ها می‌پردازیم.

راهبردها در طراحی منظر

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از طریق لحاظ نمودن راهبردهای مطرح شده، می‌توان به تحقق سؤال و هدف اصلی تحقیق دست یافت. راهبردها عبارتند از:

(۱) مشارکت دادن مردم محلی در فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی منظر و فضاهای سبز شهری و استفاده از خاطرات و تجربیات آن‌ها در این راستا می‌تواند به ایجاد فضاهایی منحصر به فرد و متناسب با نیازها و خواسته‌های جامعه محلی منجر شود. این رویکرد نه تنها به افزایش حس تعلق و مسئولیت‌پذیری مردم در قبال فضاهای عمومی کمک می‌کند بلکه امکان بهره‌مندی از دانش و تجربیات محلی و فرهنگی آن‌ها را نیز فراهم می‌آورد.

(۲) در طراحی منظر، تمرکز صرف بر مسائل زیبایی‌شناختی، به تنهایی، به درک صحیح و ارتباط مؤثر با منظر منجر نمی‌شود. در شرایط کنونی، طراحی و برنامه‌ریزی بیشتر بر روی حس بصری انسان متمرکز است اما برای دستیابی به یک منظر که به طور کامل درک شود و ارتباطی ماندگار با انسان برقرار کند، باید سایر حواس انسان، از جمله؛ بویایی، چشایی، لامسه و شنوایی، نیز درگیر شوند (Golchin *et al.*, 2012:140). این امر به معنای درک کامل و جامع منظر که شامل تجارب متعدد و متنوعی از حواس انسان می‌شود، است.

(۳) پرهیز از کپی برداری صرف از الگوها، فرهنگ و اصول برنامه‌ریزی و طراحی منظر و فضاهای سبز شهری تمدن غرب و تلاش برای استفاده از معماری، هویت، فرهنگ و تمدن ایرانی از طریق وارد نمودن عناصر و نشانه‌های مرتبط با این فرهنگ به منظور آشنایی نسل جدید با هویت خود، یک رویکرد ضروری و مهم است. با توجه به این که هر جامعه و فرهنگ، هویت و ویژگی‌های منحصر به فرد خود را دارد، کپی برداری صرف از الگوهای غربی بدون در نظر گرفتن زمینه‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی ایران، می‌تواند به از بین رفتن هویت و میراث فرهنگی این کشور منجر شود. این رویکرد می‌تواند به ایجاد فضاهایی منحصر به فرد و متناسب با نیازها و خواسته‌های جامعه جوان ایرانی منجر شود و در عین حال، به تقویت حس تعلق و هویت ملی در بین نسل جدید کمک کند.

(۴) تدوین برنامه‌های آموزشی جامع و پویا برای بازسازی و تقویت ارتباط نسل جدید با طبیعت و هویت فرهنگی غنی ایران، امری حیاتی است. این راهبرد آموزشی، با اتخاذ رویکردی تعاملی و مبتنی بر تجربه، بر آموزش‌های زیست‌محیطی و فرهنگی تمرکز دارد تا سواد بوم‌شناختی و درک عمیق‌تر هویت زیستی جوانان را ارتقا بخشد. استفاده از روش‌های نوین آموزشی، اعم از محتوای چندرسانه‌ای، کارگاه‌های تعاملی و اردوهای علمی، ابزار اصلی دستیابی به این هدف محسوب می‌شود. این برنامه آموزشی نه تنها به حفظ و پاسداری از طبیعت و فرهنگ ایران کمک می‌کند بلکه به جوانان مهارت‌های ضروری برای زندگی پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را نیز می‌آموزد. با تقویت ارتباط نسل جدید با طبیعت و فرهنگ، می‌توان امیدوار بود که آینده‌ای پایدارتر و آگاهانه‌تر برای کشور رقم بخورد.

راه‌حل‌ها در طراحی منظر

به منظور دستیابی به راه‌حل‌های مناسب طراحی جهت آشنانمودن نسل جدید با طبیعت و پتانسیل‌های آن سعی - گردید از طریق لحاظ نمودن یافته‌های حاصل از گفتگو، ارائه و تعبیه فضاهای مناسب توسط پژوهشگران براساس نیازها و ارزش‌های مطرح شده در شهر سورمق انجام گیرد. از جمله نظرهای رایج در بخش اول گفتگو با ساکنین محلی، اشاره آن‌ها به استفاده از طبیعت به عنوان بستر و محلی برای بازی، تفریح و گذراندن اوقات فراغت در دوران کودکی و نوجوانی بود. تجربه بازی و تفریح در طبیعت، خاطرات خوشایندی را در ذهن ساکنین قدیمی شهر شکل

داده بود، به خصوص که عناصر طبیعی در شکل‌گیری این خاطرات نقش مهم و کلیدی ایفا کرده بودند؛ عاملی که در نسل جدید به خاطر شهرنشینی و گسترش شهرها کمرنگ شده یا وجود ندارد؛ بنابراین ایجاد فضاهای بازی طبیعی^۱ به جای فضاهای بازی سنتی^۲ در شهر سورمق با توجه به وجود بستر طبیعی - فرهنگی مناسب برای نسل جدید پیشنهاد می‌گردد. فضای بازی طبیعی، تجربه‌ای چندحسی و عاطفی برای کودکان فراهم می‌کنند که فراتر از یک محیط فیزیکی است. این فضاها با ایجاد ارتباط مستقیم با عناصر طبیعت، زمینه‌ساز درک عمیق‌تر اکوسیستم، پرورش حس همدلی با محیط زیست و شکل‌گیری آگاهی محیطی در کودکان می‌شوند. این گونه فضاها که مناسب کودکان سنین ۱ تا ۱۲ سال است، از عناصر طبیعی همچون: گیاهان (بخش اصلی و عمده فضا)، آب، صخره‌ها و سنگ‌ها، خاک و شن، چوب و تنه درختان، نور و سایه، حیوانات اهلی و المان‌های هنری تشکیل شده‌اند و طوری هماهنگ با یکدیگر تعامل دارند که امکان تجربه‌ای پویا و آموزشی از طبیعت را مهیا می‌سازند (Nowruzi & Nastaran, 2014:145). به منظور حفظ و تقویت هویت و فرهنگ محلی نیز می‌توان در بخش المان‌های هنری از عناصر طبیعی نمادین و سمبلیک برگرفته از تاریخ و فرهنگ آن منطقه مانند: درختان سرو، گل محمدی و یا المان‌های مصنوع با سبک معماری دوران ساسانیان مانند ایوان در این فضاهای بازی استفاده نمود.

برداشت محصولات کشاورزی و میوه مانند: انگور، انار و انجیر و چیدن و جمع‌آوری گیاهان دارویی بومی همچون؛ کنگر، کلزا، شبدر، پنجه کلاغ، پونه و دُمبَل^۳ و نیز تغذیه سالم از طبیعت از دیگر نظرهای پرتکرار ساکنین محلی در مورد کاربردهای طبیعت در گذشته بود که امروزه کمتر مشاهده می‌شود. جهت برآورده کردن این چنین تجربه‌ای از طبیعت برای نسل جدید و با در نظر گرفتن تأثیرات اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی این چنین فعالیت‌هایی، طراحی و احداث باغ‌های اجتماعی^۴ توصیه می‌شود. این باغ‌ها فضاهای مشترکی هستند که در آن شهروندان به صورت جمعی اقدام به کاشت، داشت و برداشت محصولات کشاورزی می‌کنند. این باغ‌ها معمولاً در فضاهای عمومی شهری، مدارس، محله‌ها یا مجتمع‌های مسکونی ایجاد می‌شوند و هدف اصلی آن‌ها ایجاد تعامل اجتماعی، آموزش کشاورزی شهری، تولید محصولات محلی و افزایش آگاهی‌های زیست‌محیطی است (Khalilnejad & Golchin, 2021:198). ارتباط ناگسستنی مردمان این شهر با حیوانات اهلی به خصوص در گذشته، همان‌طور که در یافته‌های گفتگو نیز مشخص است، در حدی بوده که در خانه‌ها فضایی تحت عنوان طویله یا آغل یا در اصطلاح محلی «پس اوشا» طراحی و احداث می‌کردند که این امر اهمیت حضور حیوانات را در زندگی گذشتگان نشان می‌دهد. حضور حیات وحش اهلی مانند مرغ، خروس، گاو و گوسفند در باغ‌های اجتماعی می‌تواند به تولید غذای محلی (مانند تخم‌مرغ)، مدیریت پسماندهای غذایی و تولید کود طبیعی کمک کند. همچنین این حیوانات با کاهش آفات و حشرات مضر به حفظ سلامت باغ و افزایش بهره‌وری آن کمک می‌کنند. نگهداری حیوانات اهلی فرصت‌های آموزشی را برای نسل جدید فراهم می‌کند و به ترویج سبک زندگی پایدار کمک می‌کند. این باغ‌ها به خاطر ساختار و فرم مدرن و امروزی خود بیشتر از سمت نسل جدید مورد استقبال واقع شده‌اند. تعبیه این گونه فضاها در سطح شهر سورمق می‌تواند جنبه درآمدزایی برای نسل جدید داشته باشد که اکثراً با مشکل بی‌کاری مواجه هستند که همین امر باعث مهاجرت و کوچ اجباری آن‌ها به شهرهای بزرگتر اطراف مانند آباد و شیراز شده است. باغ‌های اجتماعی از

¹ Nature playgrounds

² Traditional playgrounds

⁴ Community gardens

^۳ نوعی قارچ طبیعی است که در طبیعت بکر در فصل بهار رشد می‌کند

بخش‌های مختلفی مانند: فضاهای مخصوص کشت، گردهمایی و تجمع، بازی کودکان، فروش محصولات، آموزش و یادگیری، انبار تجهیزات کشاورزی و باغبانی و مسیرهای حرکتی تشکیل شده‌اند.

توجه به این موضوع که مردمان شهر سورمق علاقه زیاد به برگزاری مراسم مذهبی و دینی دارند و در حال حاضر تنها مکانی که امکان برگزاری این‌گونه مراسم را می‌دهد، مساجد و حسینیه‌ها است، می‌توان طراحی فضاهای جمعی همچون آمفی تئاترهای روباز^۱ و یا باغ‌های موضوعی^۲ را جهت گردهمایی و برپایی این‌گونه مراسم و نیز جشنواره‌های فصلی در دل طبیعت لحاظ نمود تا علاوه بر ترغیب نسل جدید و ایجاد انگیزه و جذابیت در آن‌ها جهت استفاده از این فضاها، آن‌ها را با اثرات بی‌شمار طبیعت بر انسان و نیز فرهنگ و هویت محلی خود آشنا نمود. این فضاها علاوه بر تقویت ارتباط با طبیعت، باعث رشد فرهنگ و هنر، توسعه گردشگری، تقویت اجتماع و حفاظت از محیط زیست می‌شوند. منظور از باغ‌های موضوعی، باغ‌هایی است که بر اساس یک موضوع خاص برای مثال یک دوره تاریخی خاص، یک فرهنگ و آداب و رسوم، یک نوع گیاه، یک رنگ، یک حسی و یا حتی یک ایده انتزاعی طراحی و احداث می‌شوند (Vahidzadegan & Irani Behbahani, 2012:30). در این پژوهش، با توجه به آن‌چه پیشتر گفته شد، احداث باغ موضوعی از نوع فرهنگی، گزینه‌ای مناسب جهت پاسخ به نیاز مردمان محلی سورمق است که می‌تواند شامل غرفه‌هایی برای برپایی جشنواره‌های فصلی و مذهبی و سکوها و یا آمفی تئاترها جهت برگزاری مراسم سنتی، جشن‌ها و نمایش آیین‌ها، یادمان و بناهای نمادین، فضاهای مخصوص کاشت گیاهان مقدس مانند سروها و گل محمدی و فضاهای باز آموزشی باشند.

به‌منظور فراهم‌ساختن تجربه لذت‌همنشینی با طبیعت، گذران اوقات فراغت و توسعه روابط اجتماعی نسل جدید، پیشنهاد می‌شود فضاهایی مناسب پیک‌نیک در پارک‌های شهری و فضاهای سبز عمومی شهر سورمق ایجاد گردد. این پیشنهاد با توجه به قدمت استفاده از طبیعت توسط گذشتگان و یافته‌های مستخرج از پژوهش انجام‌شده مطرح شده است. پیک‌نیک در ایران نه‌تنها یک تفریح بلکه بخشی از فرهنگ و هویت ایرانیان است. این فعالیت فرصتی برای دورهمی، معاشرت، شادبودن و لذت‌بردن از طبیعت فراهم می‌کند.

استفاده از الهامات معماری سنتی ایرانی در طراحی منظر شهر سورمق، از جمله استفاده از مصالح بومی، نقوش سنتی، و فرم‌های هندسی، می‌تواند هویت فرهنگی را برای آیندگان تقویت کند. با توجه به سابقه تاریخی شهر سورمق که به دوران هخامنشیان و ساسانیان می‌رسد، برای مثال می‌توان نمای بعضی از سازه‌ها و ابنیه موجود در منظر این شهر را با استفاده از مصالح بومی پرکاربرد در گذشته این شهر مانند کاه‌گل، همان‌طور که در یافته‌ها نیز مطرح شد، جهت القای حس مکان و ایجاد هویت تاریخی و فرهنگی تزئین نمود. احداث سازه‌ها و ابنیه تاریخی شهر به‌صورت مینیاتوری و در مقیاسی کوچک، مانند: آب‌انبارها، ایوان‌ها، آسیاب‌های آبی، کلاه فرهنگی، آتشکده‌ها، قصر بهرام گور و بادگیرها، به‌عنوان المان‌های نمادین شهری، برای تجربه و بازسازی خاطرات حضور این بناها در ذهن نسل جدید و آشنایی آنان با هویت ملی، تاریخی و فرهنگی منطقه، اقدامی بسیار مؤثر خواهد بود.

کاربرد منابع تجدیدپذیر محلی مانند: باد، آب و خورشید در زندگی روزمره مردمان این شهر در گذشته و نیز تأثیر این عوامل بر سبک معماری ابنیه شهری، از جمله نظرهایی بود که بارها توسط افراد محلی به آن اشاره گردید. برای مثال در گذشته، مردمان بومی این شهر از باد برای به حرکت درآوردن آسیاب‌های بادی و نیز تهویه و خنک‌سازی

^۱ Open outdoor Amphitheatres

^۲ Theme gardens

هوای منازل خود از طریق احداث بادگیرها، از آب برای آبیاری محصولات و به حرکت درآوردن آسیاب‌های آبی و از نور خورشید برای خشک کردن مواد غذایی و گرم کردن منازل استفاده می‌کردند. با توجه به این موضوع، جهت آشناساختن نسل جدید این شهر با کاربردها و اثرات منابع تجدیدپذیر، احداث باغ‌های انرژی پایدار^۱ در سطح شهر پیشنهاد می‌شود؛ باغ‌های انرژی پایدار با رویکردی تلفیقی، با بهره‌گیری از اصول معماری ایرانی، بستری نوآورانه برای تعامل نسل جدید با طبیعت و بازنمایی میراث غنی معماری سنتی ایران فراهم می‌آورند. این باغ‌ها، ضمن استفاده از منابع تجدیدپذیر محلی نظیر: انرژی خورشیدی، بادی و آبی، به‌مثابه منظومه‌ای پایدار، با عناصری همچون بادگیرها، حوض‌ها و حیاط‌های مرکزی، درهم‌آمیزی هوشمندانه‌ای از فناوری و سنت را به نمایش می‌گذارند (Reza Ali Morad Afshari, 2013:11). برای مثال، استفاده از توربین‌های بادی با الگوهای سازه‌های بومی، هارمونی بصری و عملکردی را در محیط باغ ارتقا می‌دهد. حوض‌های آب، علاوه بر ایفای نقش زیبایی‌شناختی، به‌عنوان سیستم‌های خنک‌کننده طبیعی و منبع آبیاری، کارکردهای اکولوژیک باغ را تقویت می‌نمایند. این باغ‌ها همچنین با ایجاد فضایی تعاملی، امکان آشنایی نسل جوان با فناوری‌های نوین انرژی و همزمان، درک عمیق‌تر ارزش‌های فرهنگی و تاریخی را فراهم می‌آورند. در نهایت این رویکرد تلفیقی، در راستای اهداف توسعه پایدار، به تقویت درک متقابل بین نسل‌ها و حفظ میراث فرهنگی و طبیعی می‌انجامد.

باغ مطالعه^۲ از جمله فضاهای پیشنهادی مستخرج از یافته‌های پژوهش است که می‌تواند سؤال تحقیق را پاسخ دهد و ارتباط نسل جدید شهر سورمق با طبیعت را تقویت نماید. این باغ به فضایی طراحی شده در محیطی سبز و طبیعی اشاره دارد که به‌منظور فراهم‌آوری شرایط مساعد برای مطالعه، خواندن و فعالیت‌های آموزشی ایجاد شده است. به‌طور کلی، باغ‌های مطالعه با ترکیب محیط‌های آموزشی و طبیعی، فضایی دلپذیر و مؤثر برای یادگیری توسعه فردی فراهم می‌کنند و نقش مهمی در بهبود کیفیت آموزشی و افزایش انگیزه یادگیرندگان ایفا می‌کنند. گسترش فناوری به‌عنوان یکی از دلایل رایج کاهش ارتباط نسل کنونی با طبیعت در بخش سوم گفتگو توسط مردمان محلی شهر مطرح گردید. با توجه به این واقعیت که تکنولوژی در زندگی انسان امروزی نقش مهم و غیر قابل انکاری دارد و جدایی این دو از یکدیگر امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین جهت برطرف‌نمودن این مورد به‌خصوص برای نسل جدید، ایجاد پارک یا باغ هوشمند طبیعت‌محور^۳ می‌تواند به‌عنوان راهی برای حفظ تعادل بین استفاده از فناوری و تقویت ارتباط انسان با طبیعت مورد توجه قرار گیرد. این پارک یا باغ، فضایی سرسبز و تعاملی است که با تکنولوژی مدرن ادغام شده و نسل جدید را به طبیعت نزدیک می‌کند. کودکان و نوجوانان در این باغ می‌توانند با استفاده از اپلیکیشن‌ها و حسگرهای هوشمند، بر رشد گیاهان نظارت کنند، در مورد محیط زیست یاد بگیرند و نقش خود را در حفظ تعادل طبیعی بازی کنند. این باغ، یک ابزار آموزشی قدرتمند است که عشق و احترام به طبیعت را در نسل جدید پرورش می‌دهد. قسمت‌های اصلی چنین پارک یا باغی می‌تواند شامل: فضاهای سبز هوشمند (سیستم آبیاری و نورپردازی هوشمند)، فضاهای تعاملی و آموزشی (کارگاه‌های آموزشی، نمایشگرهای لمسی و راهنماهای صوتی جهت کسب اطلاعات در مورد گیاهان، اکوسیستم پارک و جاذبه‌های آن)، فضاهای خدماتی (ایستگاه‌های شارژ دستگاه‌های الکترونیک) باشد.

¹ Sustainable energy garden

² Study garden

³ Nature based smart garden or Park

ارتباط برقرار نکردن نسل جدید با فضاهای سبز موجود در شهر به علت فاقد هویت بودن آن‌ها و صرفاً درگیر ساختن حس بصری کاربر از دیگر نظرهایی بود که توسط گفتگوکنندگان بیان گردید. در شرایط کنونی، طراحی بیشتر برای درگیر ساختن حس بصری صورت می‌گیرد در حالی که برای درک صحیح یک منظر و برقراری ارتباط سالم و ماندگار با آن، باید سایر حواس انسان، از جمله؛ بویایی، چشایی، لامسه و شنوایی نیز درگیر شوند. طراحی و احداث باغ‌های حسی^۱ یا شفا بخش^۲ که از دسته باغ‌های موضوعی محسوب می‌شوند، می‌تواند این مشکل را برطرف نموده و باعث تقویت ارتباط با طبیعت گردد. باغ‌های حسی، فضاهایی طراحی شده برای تحریک و درگیر کردن حواس پنجگانه انسان از طریق ایجاد تنوع در گیاهان، مواد و مصالح، بافت‌ها، صداها و مناظر هستند. برای مثال، در قسمتی از باغ که تحریک‌کننده حس بینایی است می‌توان فضای آب، رنگ‌ها (گیاهان و المان‌ها)، شکل و الگو (گیاهان و سازه‌ها) و نور و سایه (سایه‌بان‌ها، آلاچیق‌ها و تراکم گیاهان) در نظر گرفت؛ برای حس شنوایی، فضای پرندگان، آب، باد (حرکت باد میان برگ‌ها و خش‌خش برگ‌ها زیر پا) و موسیقی، برای حس بویایی، فضای معطر (عطرگل، برگ و میوه گیاه، بوی خاک مرطوب شده)، گیاهان دارویی و مرکبات، برای حس لامسه، فضای بافت‌ها (سطح برگ، شاخه و تنه درختان) و برای حس چشایی، فضای گیاهان مثمر (میوه، سبزیجات، صیفی‌جات و گیاهان دارویی) در نظر گرفت. این باغ‌ها با هدف خلق تجارب غنی و چندحسی برای افراد در سنین و توانایی‌های مختلف، کاربردهای درمانی، آموزشی و تفریحی دارند (Golchin et al., 2021:107).

از جمله دیگر مواردی که در بخش سوم گفتگو تحت عنوان دلایل تغییر ارتباط با طبیعت در دنیای امروزی توسط مردمان محلی شهر سورمق مطرح شد، کمبود زمان جهت استفاده از طبیعت بود. در عصر حاضر، با شتاب روزافزون زندگی شهری و افزایش حجم کار و فعالیت‌های مختلف، کمبود زمان برای بهره‌گیری از طبیعت و ارتباط با آن، به یک چالش جدی تبدیل شده است. پژوهشگران این تحقیق جهت رفع این مشکل، تعبیه فضاهای میکرو طبیعت^۳ را در سطح شهر سورمق پیشنهاد می‌کنند. این فضاها شامل سبزه‌بام‌ها، بالکن‌های سبز، دیوارهای سبز، ایستگاه‌های اتوبوس سبز، پارک‌های جیبی^۴، میادین و مسیرهای پیاده‌روی سبز و فضاهای داخلی ساختمان با طراحی بیوفیلیک^۵ هستند که می‌بایست به راحتی قابل دسترسی باشند و در محله‌ها و مناطق پرجمعیت قرار گیرند.

تعریف فعالیت‌های فرهنگی و آموزش داوطلبانه برای نسل جدید که در بخش چهارم گفتگو با ساکنین محلی مطرح گردید، از طریق طراحی و احداث فضایی تحت عنوان «خانه فرهنگ و طبیعت» در شهر قابل پیگیری است. این فضا، مکانی آموزشی و فرهنگی است که با هدف ارتقای آگاهی زیست‌محیطی و تقویت پیوند عاطفی نسل جدید با طبیعت طراحی خواهد شد. این مرکز، با ارائه برنامه‌های متنوع آموزشی، از جمله کارگاه‌های عملی، گردش‌های علمی و فعالیت‌های داوطلبانه در ارتباط با حفاظت از محیط زیست، به ایجاد تعامل فعال و پویا بین انسان و طبیعت می‌پردازد. برنامه‌های این خانه، بر جنبه‌های مختلف تعلیم و تربیت، از جمله آموزش‌های عملی، ارتباط با طبیعت، تشویق مشارکت داوطلبانه و توسعه حس مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی در نسل جوان متمرکز است.

¹ Sensory gardens

² Healing gardens

³ Micro-Nature

⁴ Pocket parks

⁵ Biophilic

⁶ House of Culture and Nature

با توجه به ارتباط و نیاز همیشگی انسان به عنصر آب از دوران باستان تا عصر جدید و تأثیرات بی‌شمار این عنصر از لحاظ مسائل اکولوژیکی، زیبایی‌شناختی، اقتصادی و روان‌شناختی و نیز نقش بارز این عنصر در خلق سبک خاصی از بناها و سازه‌های مختص آن فرهنگ و تمدن مانند: کاریز، آب‌انبار، حوض‌خانه و استخرها، می‌توان فضاهایی با خاصیت آرامش‌بخشی یا مدیتیشن با مرکزیت عنصر آب و استفاده از فرم طبیعی و جاری آن را برای تجربه‌شدن هر چه بهتر این عنصر توسط نسل جدید تعبیه نمود.

نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

نتایج این پژوهش، بر اهمیت حیاتی بازنگری در رویکردهای رایج طراحی منظر در ایران و لزوم اتخاذ یک پارادایم نوین، مبتنی بر نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی و با تأکید بر مشارکت فعال و معنادار جوامع محلی، به‌منظور احیای پیوند گسسته نسل‌های جدید با طبیعت و حفظ و بازتولید هویت و فرهنگ محلی، صحه‌می‌گذارد. گفتگو با ساکنان بومی شهر سورمق، به‌ویژه کهنسالان، به‌عنوان حاملان دانش بومی و تجارب زیسته ارزشمند و استخراج نظام ارزشی، باورها، نگرش‌ها و الگوهای رفتاری آن‌ها در زمینه مدیریت منابع طبیعی و فرهنگی، مجموعه‌ای غنی از راهکارها و راه‌حل‌های کلیدی را برای طراحی منظر در اختیار قرار می‌دهد. این راهکارها دربرگیرنده دو دسته اصلی هستند: در ساحت راهبردهای طراحی منظر، بر مشارکت‌دادن معنادار و مؤثر مردم محلی، توجه به ادراک چندحسی منظر، پرهیز از تقلید کورکورانه و بدون انطباق با زمینه فرهنگی و تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی جامع و پویا با تمرکز بر آموزش‌های زیست‌محیطی و فرهنگی به‌مثابه ارکان اصلی تأکید شده است. در حوزه راه-حل‌های عملی طراحی منظر نیز، راهکارهای انضمامی و عملیاتی براساس یافته‌های حاصل از گفتگو با ساکنان بومی شهر سورمق استخراج شده‌اند که شامل طیف وسیعی از اقدامات عینی و قابل اجرا در طراحی فضاهای شهری و طبیعی هستند که می‌توانند به تقویت ارتباط نسل‌های جدید با طبیعت و حفظ و بازتولید هویت و فرهنگ محلی کمک کنند. تمهیداتی نظیر: توسعه فضاهای بازی با رویکرد طبیعت‌محور، طراحی و احداث باغ‌های اجتماعی، طراحی فضاهای تجمعی در دل طبیعت، ایجاد فضاهای پیک‌نیک، به‌کارگیری از الهامات معماری سنتی ایرانی، احداث باغ‌های انرژی پایدار، طراحی باغ مطالعه، ایجاد پارک یا باغ هوشمند طبیعت‌محور، طراحی و احداث باغ‌های حسی، تعبیه فضاهای میکروطبیعت و طراحی و احداث خانه فرهنگ و طبیعت پیشنهاد گردیده‌اند. اجرای این راهکارها در شهر سورمق، می‌تواند به‌عنوان یک مدل کارآمد و محلی برای سایر مناطق با شرایط مشابه، در جهت تقویت ارتباط نسل‌های جدید با طبیعت و حفظ و بازتولید هویت و فرهنگ محلی، مورد استفاده و اقتباس قرار گیرد.

در نهایت، این پژوهش بر اهمیت بازاندیشی در پارادایم‌های غالب برنامه‌ریزی و طراحی منظر و لزوم گذار به‌سمت یک رویکرد کل‌نگر، انسان‌محور، جامعه‌محور و مبتنی بر اصول توسعه پایدار تأکید دارد. رویکردی که ضمن توجه به نیازهای نسل‌های کنونی، به حفظ منابع طبیعی و فرهنگی برای نسل‌های آینده نیز توجه داشته باشد. این پژوهش، بازگشت به ریشه‌های فرهنگی، توجه به دانش بومی و خرد جمعی و به‌کارگیری آن‌ها در فرآیندهای برنامه‌ریزی و طراحی منظر را به‌عنوان راهکاری کلیدی برای ایجاد شهرهایی پایدارتر، انسان‌محورتر، معنادارتر و سازگارتر با محیط زیست، معرفی می‌کند و گامی در جهت تدوین چهارچوبی نظری و عملی برای بازپیوند انسان و طبیعت در بستر شهرهای ایرانی محسوب می‌شود. در عین حال، در این پژوهش با استفاده از نظریه انتخاب سعی شد ساختار و چهارچوب مناسبی برای جانمایی مستقیم ارزش‌ها و خواسته‌های جامعه محلی حاصل روش‌های ارتباطی مبتنی بر

گفتمان در فرآیندهای خردگرایی برنامه‌ریزی ایجاد شود. این پژوهش زمینه را برای مطالعات آتی در این حوزه، به‌ویژه در زمینه ارزیابی اثربخشی راهکارهای پیشنهادی و سنجش میزان تحقق اهداف پژوهش پس از اجرای آن‌ها، فراهم می‌آورد.

منابع

جلالی، رستم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۱(۴)، ۳۱۰-۳۲۰.

<https://sid.ir/paper/215407/fa>

جهانداری، کیکاووس، و شواتس، پاول. (۱۳۷۲). جغرافیای تاریخی فارس. ۱ ج. تهران - ایران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

خلیل‌نژاد، س.م. و پ. گلچین. (۱۴۰۰). بررسی ترجیح‌ها و میزان مشارکت جامعه دانشگاهی در کشاورزی شهری مورد مطالعه: منظر خوراکی دانشگاه سیستان و بلوچستان. فصلنامه علوم محیطی. ۱۹(۳): ۱۹۳-۲۱۶.

رضاعلی‌مراد افشاری، رضا. (۱۳۹۲). تحلیل معماری پایدار در باغ‌سازی ایرانی (نمونه موردی باغ‌فین کاشان)، اولین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، همدان.

<https://civilica.com/doc/263330>

رفیعیان، مجتبی، معروفی، سکینه. (۱۳۹۰). نقش و کاربرد رویکرد برنامه‌ریزی ارتباطی در نظریه‌های نوین شهرسازی، مجله آرمان شهر، شماره ۷.

رنجبر، هادی، حق دوست، علی اکبر، صلصالی، مهوش، خوشدل، علیرضا، سلیمانی، محمدعلی، و بهرامی، نسیم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع. مجله دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۰(۳) (مسلسل ۳۹)، ۲۳۸-۲۵۰.

<https://sid.ir/paper/96654/fa>

فریادی، شهرزاد، و ردایی، مهجبین. (۱۳۹۸). کاربرد داستان‌گویی به عنوان یک ابزار برنامه‌ریزی ارتباطی برای شناسایی و تفسیر ارزش‌های محیط‌زیستی، نمونه مطالعاتی استان یزد. پژوهش‌های محیط زیست، ۱۰(۱۹)، ۲۱۹-۲۳۳.

فریادی، شهرزاد، (۱۴۰۲). نظریه‌های برنامه‌ریزی و محیط‌زیست، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

گلچین، پیمان، نارویی، بهروز، و مثنوی، محمدرضا. (۱۳۹۱). ارزیابی کیفیت بصری فضاهای آموزشی بر اساس ترجیحات استفاده‌کنندگان (مطالعه موردی: دانشگاه سیستان و بلوچستان). محیط‌شناسی، ۳۸(۲)، ۱۳۵-۱۵۰.

doi:10.22059/jes.2012.29109

گلچین، پیمان، کافی، محسن، و سارانی، نیلوفر. (۱۴۰۰). بررسی اهمیت طراحی باغ‌های شفابخش در محوطه دانشگاه‌ها در راستای ارتقاء مطلوبیت فضایی: نمونه موردی دانشگاه سیستان و بلوچستان. علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۲۳، شماره ۱۰، ۱۰۳-۱۱۸.

doi:10.30495/jest.2019.44644.4684

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵). گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵.

نوروزی، علیرضا، نسترن، مهین. (۱۳۹۳). برنامه‌ریزی فضای بازی کودکان یا بازیکده‌های شهری: بررسی ضرورت، اصول برنامه‌ریزی و مکان‌یابی در عرصه کوی و محله، اصفهان: جهاد دانشگاهی واحد اصفهان (جلد ۱).

وحیدزادگان، فریبا و ایرانی بهبهانی، هما. (۱۳۹۱). طراحی فضاهای باز و سبز شهری به صورت باغ‌های موضوعی الگویی برای باغشهر ایرانی، دومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست، تهران.

<https://civilica.com/doc/147506>

References

- Bond, A. J., & Morrison-Saunders, A., (2011). Re-evaluating sustainability assessment: Aligning the vision and the practice. *Journal of Environmental Impact Assessment Review* 31(1), 1-7.
<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2010.01.007>
- Davidoff, P., (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners* 31(4), 331-338.
<https://doi.org/10.1080/01944366508978187>
- Davidoff, P., & Reiner, T.A., (1962). A choice theory of planning. *Journal of the American Institute of Planners* 28, 103-115.
<https://doi.org/10.1080/01944366208979427>
- Faryadi, S., (2018). A storytelling planning process to transform environmental values into sustainable cities and sustainable behaviours. *Space Ontology International Journal* 7(4), 1- 12.
<https://dori.net/dor/20.1001.1.23456450.2018.7.4.1.5>
- Ferguson, S.D., (1999). *Communication planning: An integrated approach*. SAGE Publications, Inc.,
<https://doi.org/10.4135/9781452233352>
- Friedmann, J., (1989). Planning In the public domain: Discourse and praxis. *Journal of Planning Education and Research* 8(2), 128-130.
<https://doi.org/10.1177/0739456X8900800214>
- Friedmann, J., (2008). The uses of planning theory: A bibliographic essay. *Journal of Planning Education and Research* 28(2), 247-257.
<https://doi.org/10.1177/0739456X08325220>
- Frimpong Boamah, E., (2023). Planning as polycentric: Institutional lessons for communicative and collaborative planning in Global South contexts. *Journal of Planning Theory* 22(2), 131-153.
<https://doi.org/10.1177/14730952221115871>
- Healey, P., (2006). *Collaborative Planning-Shaping Places in Fragmented Societies* (2nd editio). Palgrave Macmillan.
- Innes, J.E., (1995). Planning theory's emerging paradigm: Communicative action and interactive practice. *Journal of Planning Education and Research* 14, 183-189.
<https://doi.org/10.1177/0739456X9501400307>
- Innes, J.E., & Booher, D. E., (2015). A turning point for planning theory? Overcoming dividing discourses. *Planning Theory Journal* 14(2), 195-213.
<https://doi.org/10.1177/1473095213519356>
- Innes, J.E., & Booher, D.E., (2010). Planning with Complexity: An Introduction to Collaborative Rationality for Public Policy. *Journal of Planning Theory and Practice* 11(4), 201-2017.
<https://doi.org/10.4324/9781315147949>
- Krumholz, N., (1990). *Making equity planning work: leadership in the public sector*. Philadelphia: Temple University Press.
- Lin, Y., (2023). Rethinking collaborative planning in China: Does the communicative or agonistic planning theory matter? *Journal of Planning Theory* 22(3), 249-269.
<https://doi.org/10.1177/14730952221122283>

- Maakerani, H. M., (2007). The Application of Habermas's theory of communicative action in urban palnning: opponents and proponents. *Philosophy*.
- Machler, L., & Milz, D., (2015). The Evolution of Communicative Planning Theory
- Mattila, H., (2019). Habermas revisited: Resurrecting the contested roots of communicative planning theory. *Journal of Progress in Planning* 141(1), Article 100431, 1-69.
<https://doi.org/10.1016/j.progress.2019.04.001>
- Mullenbach, L.E., (2022). Critical discourse analysis of urban park and public space development. *Journal of Cities* 120(2), 103458.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103458>.
- Raaphorst, K., Duchhart, Ingrid., Van der Knaap, Wim., Roeleveld, G., & Van den Brink, A., (2016). The semiotics of landscape design communication: towards a critical visual research approach in landscape architecture. *Journal of Landscape Research*, 42(1), 120–133.
<https://doi.org/10.1080/01426397.2016.1257706>
- Saboya, R.T., (2019). Urban planning as collective, progressive, interrelated and path-dependent decision making. *Journal of Revista Políticas Públicas & Ciudades* 8(3), 5-15.
http://dx.doi.org/10.23900/2359-1552v8n3_4
- Sager, T., (2022). Advocacy planning: Were expectations fulfilled? *Journal of Planning Perspectives* 37(6), 1205–1230.
<https://doi.org/10.1080/02665433.2022.2040189>
- Sanoff, H., (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning*. John Wiley & Sons.
- Schlater, J.D., & Sontag, M.S., (1994). Toward the measurement of human values. *Family and Consumer Sciences Research Journal* 23(1), 4–25.
<https://doi.org/10.1177/1077727X940231002>
- Sotomayor, L., & Danieri, A., (2018). The dilemmas of equity planning in the Global South: A comparative view from Bangkok and Medellín. *Journal of Planning Education and Research* 38(3), 273–288.
<https://doi.org/10.1177/0739456X17700495>
- Sumares, D., Fidélis, T., (2011). Natura 2000 and the narrative nature of nature: a case for critical discourse analysis. *Journal of Integrative Environmental Sciences* 8(1), 53–68.
<https://doi.org/10.1080/1943815X.2011.556649>
- Udy, J., (1980). Why plan? Planning and the eternal values. *Journal of Plan Canada* 20, 176-183.
- Westin, M., (2022). The framing of power in communicative planning theory: Analysing the work of John Forester, Patsy Healey and Judith Innes. *Journal of Planning Theory* 21(2), 132–154.
<https://doi.org/10.1177/14730952211043219>
- Zhang, L., Lu, J., Shi, X., & Liao, L., (2024). From rational planning to communicative planning: Exploring the roles of responsible planners in Beijing. *Journal of the American Planning Association*, 1–15.
<https://doi.org/10.1080/01944363.2024.2370897>
- Zhao, N., Wang, J., & Liu, Y., (2024). Institutionalization of public interest in planning: Evolving mechanisms of public representation in China's urban regeneration policymaking. *Journal of Planning Theory* 23(3), 219-242.
<https://doi.org/10.1177/14730952231206418>